KOMİNTERN BELGELERİNDE TÜRKİYE-2

Kemalist Cumhuriyet

Derleyen: Doğu Perinçek



BASIM

DOĞU PERİNÇEK

KEMALİST CUMHURİYET

KOMİNTERN BELGELERİNDE TÜRKİYE-2

Birinci Basım: Nisan 1994
İkinci Basım: Ekim 1997
Üçüncü Basım: Eylül 1999
Teknik Hazırlık ve Baskı: Sistem Ofset
ISBN: 975-343-055-8
KAYNAK YAYINLARI: 145
ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM UYGULAMA LTD. ŞTİ.
İstiklal Caddesi 184/4 80070 Beyoğlu-İstanbul
Telefon: (0212) 252 21 56-252 28 92

KOMİNTERN BELGELERİNDE TÜRKİYE-2

Derleyen: Doğu Perinçek

Çevirenler: Işık Soner-Şule Perinçek

Metin Cengiz



ÖNSÖZ

Kaynak Yayınları, “Komintern Belgelerinde Türkiye” dizisini yeniden sunuyor.

Dizinin bu ikinci kitabı ilk kez yayımlanıyor.

Frankfurt Goethe Üniversitesi Kütüphanesi’nde tamamı bulunan ve on binlerce sayfa tutan Komintern yayınlarını, Türkiye’ye ilişkin tek bir satırı bile bulabilmek için sayfa sayfa çevirerek dikkatli bir gözle taradım. Bu kaynaklar şunlardır:

– *Protekolle dar Kommunistischen Internationale; I, II, III, IV, V, VI, VII, Weltkongresse* (Komünist Enternasyonal Tutanakları; I, II, III, IV, V, VI, VII, Dünya Kongreleri).

– *Die Kommunistische Internationale* (Komünist Enternasyonal dergisi, Komintern’in aylık yayın organı).

– *INPREKORR*- Internationale Presse- Kerrespondenz- (Enternasyonal Basın Haberleri dergisi, Komintern tarafından haftada birkaç kez yayımlanıyordu).

– La Cerrepondence Internationale (Enternasyonal Basın Haberleri dergisinin Fransızcası).

– *Rundschau* (Görünüm, Komintern’in yayın organı).

– Komintern’in yayımladığı çeşitli karar, rapor, tutanak ve belgeler.

Komintern yayınlarında yer alan Türkiye üzerine bütün yazı ve alıntıları bir dizi kitapta derleme işine 1977 yılında giriştik. Aydınlık Yayınları, o zaman diziyi altı kitap olarak okuyucuya sunmayı kararlaştırmıştı. Ancak ilk dört kitabın yayımlanmasından sonra 12 Eylül Askeri rejimi geldi. Beşinci kitap Kaynak Yayınları tarafından 1985 yılında yayımlandı. *Kemalist İktidar* başlığını taşıyan altıncı kitap ise, 12 Eylül koşullarında kaybolmuştu. Bu nedenle yazıların asıllarının bulunup yeniden çevrilmeleri gerekti. Bu arada ilk beş kitabın birinci basımları tükendi.

“Komintern Belgelerinde Türkiye” dizisini yeniden düzenleyerek yayımlıyoruz. Aydınlık Yayınları zamanında altı kitapta toplamayı düşündüğümüz yazı ve alıntıları bu kez beş kitapta derliyoruz.

İlk basımda *Boğazlar Meselesi Lozan ve Montrö* başlığıyla yayımlanan birinci kitabın 1923 yılına ait yazılarını, yeniden düzenlenen bu basımda, *Kurtuluş Savaşı ve Lozan* başlıklı kitaba ekledik. Aynı kitabın 1936 yılına ait Montrö yazıları ise, *Kemalist Cumhuriyet* başlıklı elinizdeki kitapta bulunuyor. Böylece ilk basımın birinci kitabı, yine ilk basımın beşinci ve altıncı kitaplarına paylaştırılarak eklenmiş oldu.

İlk basımda çevirilerin hazır olmasına ve güncel politik gereklere göre sıralanan dizi, bu basımda tarihin akışına uygun bir sıraya göre düzenlendi.

Derlememiz, yeniden gözden geçirilen ve eksikleri tamamlanan bu ikinci basımda şu sırayla yayımlanacak:

1. Kurtuluş Savaşı ve Lozan

2. Kemalist Cumhuriyet

3. Kürt Sorunu

4. Komünist İşçi Hareketi

5. Şefik Hüsnü, Komintern Yazı ve Konuşmaları

İlk kitap, 1920’den Cumhuriyet’in ilanına kadar olan dönemi kapsıyor. Lozan Antlaşması, Kurtuluş Savaşı’nın devamı olduğu için bu kitapta yer aldı.

Elinizdeki ikinci kitap, Cumhuriyet’in açıklanmasından 1934 yılına kadar olan dönemi içeriyor.

Üçüncü kitapta, ağırlıklı olarak Kürt sorununa değinen yazılar yer alıyor. Bu yazılar da aslında elinizdeki *Kemalist Cumhuriyet* başlıklı kitabın bir parçası olarak düşünülmelidir. Kemalist iktidarın Kürt sorununa bakışı ve uygulamaları üçüncü kitapta yer alıyor. Komintern, özellikle Kürt isyanlarının gerçekleştiği dönemlerde, 1925, 1930 ve 1938 yıllarında Kürt sorununa eğilmiştir.

Dördüncü kitapta, ağırlıklı olarak Türkiye’nin komünist ve işçi hareketini inceleyen yazılar var. Bu yazılar, bir yönüyle Kemalist Cumhuriyet’in işçi sınıfına karşı tutumunu yansıtıyor; bu nedenle elinizdeki kitapla birlikte incelenmelidir.

Beşinci kitap ise, Şefik Hüsnü’nün çeşitli takma adlarla ve kendi adıyla Komintern organlarında yayımladığı yazı ve konuşmaları içermektedir. Şefik Hüsnü’nün Kemalist rejime ilişkin çok sayıda incelemesi de, kuşkusuz elinizdeki kitabın bir devamıdır.

Dizinin 2, 3, 4 ve 5. kitapları, bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere birbirini tamamlamaktadır. Değişik konulara ilgi duyan okuyucuya ulaşmayı kolaylaştırmak için, kitaplar konulara göre derlendi. Her kitabın içinde yazılar tarih sırasına göre düzenlendi.

Bu kitapta yer alan yazıları Işık Soner ve Şule Perinçek Türkçeye kazandırdı.

Yalnız Fransızca kaynaklarda rastlanan dört yazıyı ise Metin Cengiz çevirdi.

Çevirmenlere teşekkür ediyoruz.

Doğu Perinçek
Eylül 1993

G. Astakhov

YENİ TÜRKİYE’DE TUTUCULARA KARŞI LİBERALLER

16 Ocak 1924

Son olaylar Türkiye'de siyasal mücadelenin sertleşmekte olduğunu ortaya koydu. 7 Ocak'ta İzmir'de Kemal Paşa'nın hedef olduğu suikastın yankıları sürüyor. Ancak resmi bir yalanlamanın gerektiğini de unutmayalım. Kemalizm karşıtı Babıâli gazetecilerinin Aralık ayında İstiklal Mahkemelerince ağır cezalara çarptırıldıkları bilinmektedir. Arkadaşımız G. Astakhov gelişen olaylar üzerine bizi aydınlatıyor.

Redaksiyon Kurulu

Cumhuriyet'in ilanından iki gün sonra, 1 Aralık'ta İstanbul gazetesi *Vatan*'da eski Meclis Başkanı Rauf Bey büyük bir sakınganlıkla devletin cumhuriyet biçimine karşı olduğunu dile getiriyor; Cumhuriyet'in ilanının bir "sürpriz" ve "aceleci bir eylem" olduğunu duyuruyor; "hiçbir eyleminden sorumlu tutulmayan insanların" varlığından da söz ediyor; "Türk toplumunda var olan kaygıyı" bildiriyor ve ilgilileri kamuoyuna kulak vermeye, gereken biçimde bilgilendirmeye çağırıyordu.

Ankara *(Meclisi)* –şimdi genç Türkiye Cumhuriyeti Parlamentosu olarak adlandırılmakta–, bütün geleneklerine karşın 22 Aralık oturumundaki tüm konuşmaları komuoyuna duyurmak amacıyla yayımlamaya karar veriyordu. Bu oturumda konuşan değişik konuşmacılar, Rauf Bey'e, anti-Cumhuriyetçi ve gerici Halife'ye beslenen sempati duygularını onaylamadıklarını güçlü ve sert konuşmalarla dile getirmişlerdi. Halk Partisi'nin sözde ayrımcı tasarıları açıklanmıştı. Eski Başbakana* İstanbul'daki gerici çevrelerce beslenen umutlardan söz ediliyordu. Bu görüşmelerden açıkça şu izlenim çıkıyordu: Büyük Millet Meclisi'ndeki konuşmacılar siyasal karşıtlarına ateş ederek, gerçekte henüz seslerini kendisine karşı yükseltmedikleri Halife'yi hedef alıyorlardı. Bu da yetmiyormuş gibi, Rauf Bey İngiliz yanlısı olarak suçlanıyordu.

Düşmanları arasında eski İstiklal Mahkemesi Başkanı İhsan Bey,* İsmet Paşa, Yunus Nadi (Türk Marat),** köktenci-milliyetçi büyük yayın organı Yeni Gün Genel Yayın Yönetmeni tanınmış siyaset yazarı Ahmet Ağaoğlu ve ünlü yazar Hamdullah Suphi dikkatleri çekiyordu.

Hamdullah Suphi özellikle şöyle söylüyordu: "Bir devrim hafif bir yağış değildir, aksine kasıp kavuran bir fırtınadır. İkirciklilere ve yarı ılımlılara yer yoktur! Herkesi hoşnut etme diye bir şey de olamaz! Biz kendimizi denedik ve yalnızca karışıklık yarattık. Aramızda, yeni rejimin düşmanları var. Halife, İstanbul'da varlığını sürdürüyor. Sarayın nezaket kuralları uygulanıyor. İnsanlar sultanlığın yeniden kurulmasını istiyorlar. Kendimizi savunalım."

İsmet Paşa, iç savaşta halifenin ordudaki rolünden ve eski halifelerin anti-ulusal hatalarından söz ediyor.

Recep Bey, dış politikayla ilgili sorunu açıklıkla dile getirdi:

> "Musul sorunu kesin bir çözüme bağlanmadı. İşgalciler hâlâ ellerini Sivas'a ve Erzurum'a uzatabilirler. (Bay Asquith'in Ortadoğu'da İngilizlerin sahip olduğu doğal sınırlar konusundaki bildirgesine üstü kapalı gönderme.) Borçlar Kanunu da çözüme bağlanmadı. Ünlü İngiliz ajan Rayan, İstanbul'a az önce geldi. İtalya bize karşı entrika içinde."

Bu olayların sonunda ne oldu? Gerici gazeteciler İstanbul'da tutuklandı ve acımasız cezalara çarptırıldı. Rauf Bey buna rağmen Halk Partisi'nde kaldı. Rauf Bey ki, tutucu basının kendisini günün adamı, muzaffer olarak göstermesine, dostlarının ünleri çevresinde verimli bir reklam yapılmasına izin vermiştir. Şimdi öğrenmiş bulunmaktayız ki, Doğu Cephesi Komutanı Kâzım Karabekir Paşa, Adnan Bey, Refet Paşa ve Ali Fuat Paşa gericilerin yanıbaşında yer almışlar. *Yeni Gün*, "Cumhuriyetçiler ve anti-Cumhuriyetçiler savaşmaktalar" diye yazıyor.

Doğrusunu söylemek gerekirse, güncel çatışma liberal ve tutucu kesimleri karşı karşıya getiriyor. Türk Devrimi'nin teorisyenlerinden biri olan Prof. Ziya Gökalp, Halk Partisi'ni liberallerden oluşma bir blok ve birleşmiş tutucuları, köktencilerle gericilere karşı olarak tanımladı. Düşüncesine göre, gericilerle köktencilerin tasfiyesinden sonra savaşın liberallerle tutucular arasında başlaması gerekir. Öyle görünüyor ki durum tam böyle… Geçen bahar işçi ve köylü partisinin köktencileri sert baskı önlemleriyle siyasi faaliyetin dışına itildiler. Eski Meclisin Müdafaa-i Hukukçuları, kendilerini illegal faaliyete indirgenmiş bulduklarında, gericiler yaz sonunda aynı akıbete uğradılar.

Son yaz sonunda seçmenler, eskiden tutucu liberal bloku temsil eden Rauf Bey'i iktidarı terk etmeye zorladı. Cumhuriyet'in acilen ilanı, bir savaş bildirgesiyle karşılaştırılabilecek liberal konulardan biriydi. Blok halen mevcut, ancak derinden sarsılmış durumda. Bize öyle geliyor ki, bir süre sonra dağılıp gidecek. Çok yakın bir gelecekte, daha geçenlerde kıyıma uğratılan köktencilerin desteklediği liberal Kemalistlerle, gerici tüm kesimlerin kendisiyle birleştiği tutucular arasında bir savaş kopacaktır.

La Correspondance Internationale
sayı 3, s.36

R.A.

EMPERYALİZM VE YENİ TÜRKİYE

12 Mart 1924

Emperyalist Avrupa'nın etkisini yavaş yavaş gösteren çözülüşünün belirginleştiği şu sıralarda (Fransız-İngiliz anlaşmazlığı, silahlanma, tazminat sorunları, frank krizi, İngiliz işçi hükümeti) devrimin Doğu'da ektiği tohumlar boy atmaya devam ediyor. Türk Devrimi de henüz büyük kapitalist güçlerin baskısıyla karşılaşmadan gelişiyor.

Aşağıdaki yazılarda görülebileceği gibi, kuşkusuz dışardan destek alan Türk karşıdevrimi de su yüzüne çıkmaya başladı.

Ankara TBMM Hükümeti bu karşıdevrime hilafetin kaldırıldığını ilan ederek oldukça devrimci bir yanıt verdi. Bu durumda gücünden ve dinsel saygınlığından yoksun kalan Osmanlı Hanedanı sürgüne gidiyor ve mallarına da devlet tarafından el konuyor. Latin alfabesinin kabulü ve Medeni Kanun reformu gibi daha birçok önemli karar ise hazırlanmakta. Türk Ulusal Devrimi (anımsatalım ki, bu devrime Rus işçi sınıfı ve köylüleri moral, stratejik, ekonomik ve diplomatik olarak yardım etmişlerdir) meyvelerini veriyor.

Aşağıdaki makaleler Türkiye'de oluşan son olayları anlatmaktadır. Her ikisi de Şubat ayının ilk yarısında Türkiye'deki yoldaşlarımız tarafından yazılmıştır…

P. Kitaigorodski

TÜRK KARŞIDEVRİMİ BAŞKALDIRIYOR

12 Mart 1924

1 Şubat'a doğru Türk monarşistleri savunmayı bırakıp saldırıya geçiyorlardı. Büyük çoğunluğu iktidardaki Halk Partisi'nin listesinden seçilmiş milletvekillerinden oluşan TBMM'de bile muhalefet sertleşti. Öyle ki, bu muhalefet, hükümetin Meclis'e sunduğu, özel kişilerin telgraf ve telefon kullanmasını yasaklayan yasa tasarısına karşı bir de zafer kazandı. Bu maddeler Meclis'çe onaylanmadı. Fransız sermayesinin etkisi altındaki İttihatçılar grubu, hükümete beceriyle saldırıyor. Eski Halk Temsilcileri Konseyi'nin* Başkanı Rauf Bey ile karşı hareketin temel direklerinden biri olan Refet Paşa, arkadaşlarıyla birlikte İstanbul'un banka sermayesinin ve de Küçük Asya'nın feodal kesimlerinin temsilciliğini yapıyorlar. Cumhuriyet'in düşmanı olan ve monarşik bir anayasanın bayraktarlığını yapan bu kişiler Meşrutiyetçi kesimi oluşturuyorlar.

Şunu da anımsatalım ki, Cumhuriyetçi Ankara Hükümeti kimi zaman çok ağır eleştirilere hedef oluyor. Örneğin, yeni Türkiye için çok önem taşıyan Anadolu demiryolları güzergâhının satın alınma işi. İngiliz maliyecileri, İsviçre bankalarının da sağladığı bir dizi kolaylıkla Bağdat-Anadolu hattının yüzde 51'lik payını satın almayı başardılar. Çanakkale'de olduğu gibi Küçük Asya'nın en önemli demiryolunun sahibi olan İngiltere, tartışmasız Türkiye'ye de egemen olacaktı. Oysa ulusçu Türk kesiminde, Anadolu demiryollarının İngilizlerin işletmesine devredilmesine ilişkin bir ön anlaşmanın imzalandığı duyulunca şaşkınlık büyük oldu. Bunun üzerine ticari ve mali burjuvazisinin yayın organı *Tanin*, Anadolu demiryollarının geri alınması için derhal sert bir

kampanya başlattı. Aslında bu muhalefet yalnızca Fransız sermayesinin gücenmesiydi.

Sultan ve feodaliteye karşı çok azimli olan Cumhuriyetçi burjuvazi, ekonomik ve sosyal reformlar söz konusu olunca oldukça çekingen. Cumhuriyet, köylünün durumuna henüz kesin bir çözüm getiremedi. Feodal kökenli bir vergi türü olan aşar, yüzde 12'den yalnızca yüzde 10'a düşürüldü. Yurtta genel bir hoşnutsuzluk var. Aydınlar, memurlar, terhis edilmiş subaylar yoksulluk ve sefalet içinde. Komünist partisi illegal. Sultanların eski başkenti yalnızca bir Şark merkezi. Ancak halifenin ya da diğer bir deyişle Müslüman dünyasının merkezi olmaya devam ediyor. İstanbul, açıkça yıkılmış hanedanlığı yeniden kurmaya eğilimli. Böylece halifelik sorunu, odak sorun haline geliyor.

İngiltere de bu olaylardan yararlanıyor. Cumhuriyet Türkiye'sini Arap ülkelerinden koparmak istediği için Filistin'i, Yemen'i, Mezopotamya'yı ve Hicaz'ı kullanıyor. Halifeliği Yemen Kralı Hüseyin'e ya da Mısır Kralı 1. Faruk'a verdiğinden söz ederek dolaplar çeviriyor. Bu nedenle de nüfuzlu bütün şeyhlere İngiliz altınları yağıyor. Türk karşıdevrimi, halifeliği kaldırdığı için Ankara hükümetini sert bir dille eleştiriyor. İstanbul basını ise, beş milyon Müslüman taraftarı olan bir mezhebin şeyhi olan, Hindistan'da herkesçe bilinen İngiliz ajanı Ağa Han'ın Başbakan İsmet Paşa'ya yazdığı bir mektubu yayımladı. Ağa Han bu mektubunda halifeliğin tüm onur ve saygınlığının geri verilmesini istiyordu. Ankara hükümeti bu olay üzerine yabancı bir ajanın mektubunu yayımladıkları gerekçesiyle sorumlu gazetelere dava açtı. Ancak ilgili gazete yazarları aklandılar.

Ankara'da devrimlere devam etme görüşü egemen. "Vatan hainleri"ne karşı olağanüstü önlemler alınmakta. Bizim düşüncemiz şu ki, eğer iktidardaki demokratik burjuvazi halk yığınlarıyla kararlı bir biçimde yakınlık kurmazsa, kısa zamanda çok büyük bir düşkırıklığına uğrayabilir.

La Correspondance Internationale
sayı 17, s.185-186

G. Astakhov

YABANCI EMPERYALİZM VE TÜRK KARŞIDEVRİMİ

12 Mart 1924

Bir süre önce yapılan iki duruşma yeni cumhuriyete saldırıların önemini ortaya çıkardı. Bu duruşmalar, İstanbul'da yayımlanan *Tevhid-i Efkâr, Tanin* ve *İkdam* gazeteleri yazarları ile Lütfi Fikri'nin Hintli Ağa Han'ın mektubunu yayımlaması üzerineydi. Suçlanan gazeteciler açıkça Ağa Han'ı tanımadıklarını belirttiler ve salıverildiler. Aynı günlerde İstanbul'dan bir avukat; ilgili yasayı hazırlayan, görünüşte liberal, özünde bozguncu ve kişi dokunulmazlığı konusunda tutucu olan Lütfi Fikri ve Abdülkadir Kemali ile gerici birkaç kişi tutuklanmışlardı. Monarşist görüşlerini saklamayan Lütfi Fikri, hilafetçi hareketi teşvikle suçlandı. Duruşma açıkça bir inanç duruşmasıydı. Savunmasında Taine ve Renan adları geçiyordu.

Savcı ise kendi yönünden, Fransız Devrimi'ni hatırlatıyordu. İşi, halifeyi tehdit etmeye vardırarak ölüm cezası isteminde bulundu. Lütfi Fikri beş yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı.

Bir yıldan az bir süre önce Türkiye'nin iç bütünlüğü vardı. Cumhuriyet, devrim, gericilik, siyasal dava gibi sözcüklerin hiçbir anlamı yoktu. Şimdi büyük bir değişim var. Bu kadar önemli iç kargaşa nereden kaynaklanıyor? Yeni Türkiye'nin iç çatışmalarının nedenlerini, yabancı emperyalistlerin etkisinde aramak gerekir.

Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra İngiliz-Türk ilişkileri oldukça gerginleşti. Kennedy ayrıcalıkları (tarım makineleri dışalımı) iptal edildi. Mr. Leslie Urguardt (Rusyalı komünistlerce çok iyi tanınmaktadır) tarafından çok iyi bir biçimde sonuçlandırılan iş, yalnızca kâğıt üzerinde kaldı. Musul sorununda ise Türkler garip bir biçimde uzlaşmaz bir tavır aldılar. Londra'ya

gidip konuyu tartışmayı ya da İngilizleri İstanbul'a davet etmeyi kabul etmediler. Ankara hükümeti ulusal devrimlerle kazanılan ekonomik olanakları ciddi bir biçimde koruyacağa benziyor. Olaylar hiç de Lord Curzon'un istediği gibi gelişmiyor. Bununla birlikte ekonomik kalkınmanın zorlukları öyle boyutlara ulaştı ki, kim bilir belki de ulusçular bile yabancı emperyalizme boyun eğmeyi seçerlerdi.

İngiliz siyaseti tarafından finanse edilen kişiler halifenin savunulmasını istiyorlar. Bunların kışkırtmaları, vakıfların (dinsel tarikatların mallarına verilen ad) kaldırılmasından ve böylece din adamlarının ekonomik gücünün tasfiyesinden korkan dinsel çevrelerde uygun bir ortam buluyor. Kemalistler ekonomik krize bir çare bulabilmek için büyük bir olasılıkla vakıflara kadar uzanacaklar ve böylece yeni doğan burjuvaziyi palazlandıracaklar.

Tam bağımsız bir Türkiye'nin kendi kaderlerini etkileyeceğinden korkan diğer Müslüman ülkelerin kimi çıkarlarını da tehdit etmekte.

İngiliz emperyalizmi kısa bir süre önce Afganistan'ı tehdit ediyordu. Eğer yakında İngilizleri yine aynı biçimde Ankara ile benzer bir tutum içinde görürsek hiç şaşmayalım. Doğrusu, bu aynı zamanda Fransızların ve Amerikalıların çıkarlarını da tehdit etmekte…

La Correspondance Internotionale
sayı 17, s.186

M.N. Roy

HALİFELİĞİN KALDIRILMASI

14 Mart 1924

Halifeliğin Türk Millet Meclisi'nde kaldırıldığı haberi dünyada bomba gibi patladı. Avrupa'nın burjuva basını habere geniş yer verdi. Bu adımın doğru olup olmadığına ilişkin farklı görüşler olsa da, önemi her yerde kabul ediliyor. İngiltere ve Fransa gibi Türkiye'de büyük çıkarı olan ülkeler, böyle bir olayın olası sonuçlarını doğal olarak inceden inceye araştırıyorlar. Örneğin, *Times*, "Türkiye'nin geçmişteki büyüklüğüyle böylesine derinden bağlantılı olan bir kurumun kaldırılmasından yakınıyor. Bir ulusun geçmişteki büyüklüğünü anımsayarak tatmin olmayacağını ve şanlı bir geçmişin ışıklı bir geleceğin garantisi olmadığını bu gazete unutuyor. Öte yandan *Temps,* Türkiye'ye bu tarihsel eylemde öncülük eden Fransız geleneklerine ihanet etmeksizin bu girişimi eleştiremezdi. *Temps*, Türkiye Fransa'nın izinden yürürse "Fransa'nın Yakındoğu'daki manevi nüfuzu ve maddi çıkarları azalacaktır" diyerek Fransız hükümetini eleştiriyor. Her emperyalist ülke bu olayı kendi çıkarları açısından değerlendirmektedir. Hepsi açıkça şaşkına döndü. Çünkü Türkiye'yi meşru ganimetleri gibi gördükleri günler geride kalmış gibi. Ulusal Türkiye, kendisini büyük ölçüde yeniden yapılandıracak bir devrime doğru ilerliyor. Bu durum, Türkiye'yi sürekli egemenliği altında tutma umudundan hiç vazgeçmeyen emperyalizm için son derece yersizdir.

Türkiye Millet Meclisi kararının büyük bir devrimci adım olduğunu vurgulamaya gerek yok. Üstelik, hiç beklenmedik bir biçimde geldi. Ayrıca, çok köktenci bir adım. Türkiye'yi çevreleyen ülkelerdeki 240 milyon Müslümanın, kutsal makamın bekçisi olduğu için onu izlemeleri sonucu Türkiye'nin konumunun manevi yönden sağlamlaştığı göz önünde bulundurulursa, bunun nasıl cesur bir adım olduğu daha iyi görülür. Türkiye Müslüman dünyanın öncüsüydü. Son ulusal kurtuluş mücadelesini öteki ülkelerdeki Müslümanlar, dini inançları savunma mücadelesi gibi algıladılar. Türkiye'nin halifeliği savunduğuna inanıldı. Türklerin halifeliği kaldırdığı haberinin Müslüman dünyasını nasıl sarstığını insan gözünde kolayca canlandırabilir. Sınırlı süreli iktidarından birkaç ay önce azledilmiş olan halifenin bertaraf edilmesi yanında, kutsal kurumun kendisi de kaldırıldı:

Türkler herhangi bir başka halktan çok daha ileri gittiler. Ne Roma kilisesinin papalığı, ne de Rum kilisesinin patrikliği bir burjuva devrimiyle ortadan kaldırıldı; yalnız devlet üzerindeki nüfuzları kaldırıldı. Türkiye, devrimin bu aşamasını topu topu birkaç ay önce; halife sultanlıktan azledilip, yetkileri Ulusal Meclis tarafından temsil edilen halka devredildiğinde kat etmişti. Böylece teokratik-monarşist bir devletten cumhuriyete geçildi. Bu bile Türkiye'nin içinde ve dışındaki dindarların önemli bir bölümü için çok ciddi bir adımdı. Her yandan zorluk çıkarıldı. Bu durumla başa çıkabilmek için devrimci bir "İstiklal Mahkemesi" kuruldu. Giyotin henüz kullanılmadıysa da, mahkeme gücünü gösterdi.

Müslüman dünya en azından dışa karşı cumhuriyetçi Türkiye ile uzlaştı. Halifelik hâlâ varlığını sürdürüyordu ve Millet Meclisi onun dokunulmazlığını savunmanın görevi olduğunu açıklamıştı. Böylece Türkiye İslamın savunuculuğunu sürdürdü. Halife ile ilgili belli zorluklar ortaya çıktı. Öteki Müslüman ülkelerden bir delegasyonun gelecekteki halifenin seçimi konusunda karar vermesi önerildi. Ama Türkler bu öneriye yanaşmadılar. Bu konuda bir müdahaleye katlanılmayacağı kesin bir dille açıklandı. Sonra iki seçenek belirdi: Halifelik makamının ya Millet Meclisi'nce ya da Cumhurbaşkanı'nca temsil edilmesi. Abdülmecid'in uzaklaştırılması beklenmeseydi bu düşünceler hiç dikkate alınmazdı. Bu kurumun kendisinin kaldırılması, Türkiye tarihini yönlendiren çevreler dışında hemen hiç düşünülmedi. Sonra Ankara hükümeti, yalnız Batılı ülkeleri şaşırtmakla kalmayıp, Müslüman dünyada önceden hesaplanamayacak etkiler yaratan kararıyla ortaya çıktı. Önce, Türk hükümeti iyi düşünmeden hareket ediyormuş, eylemi kötü bir danışmanın sonucuymuş gibi bir görünüm belirdi. Halifeliğin zedelenmesi Türkiye'yi Müslüman dünyanın sempatisinden yoksun bırakmayacak mıydı?

Ama daha dikkatli bir gözlemle ortaya başka bir tablo çıkıyor. Ankara hükümeti özgür seçim sonucu böyle davranmadı. Durum onu buna zorladı. Ya atılganlığını ortaya koymalıydı ya da salt Türkiye'de değil çevredeki tüm Müslüman ülkelerde ve her köşeden başkaldıran gericiliğin entrikalarının kurbanı olma tehlikesiyle karşılaşacaktı. Halifeliğin kaldırılması Türkiye'nin başına zorluklar çıkaracaktı, ama yerinde durması daha az zorluk getirmeyecek, hatta daha da büyük tehlikeler doğuracaktı. Birincisi, birçok Müslüman hâlâ teokratik ilkelere bağlıdır ve bu nedenle devletle dinsel otoritenin ayrılmasına karşı çıkıyorlar. Türkiye'de bu gerici unsurlar bastırılabildi. Ama komşu Müslüman ülkeler cumhuriyetçi Türkiye'ye karşı

bir hareketin gelişmesi için verimli bir zemin oluşturuyordu. Müslüman dünyanın gerici unsurları İngiliz emperyalizminin himayesinde örgütlendiler. Tepesinde bir İngiliz gözdesinin oturduğu, yeni bir halifelik oluşturma hareketi olgunlaştı. Türklerin halifeliği ele geçirdiği söylentisi bazı yerlerde yayılmıştı bile. Böylece Türk milliyetçileri, emperyalizme karşı mücadele halifelik şiarı altında yürütülürse, yabancı devletlerin desteğindeki karşıdevrimci saray kliğinin ve gerici mollaların egemenliği altına girmek zorunda kalacaklarını gördüler. Ülke dışında gerici zihniyetin netleşmesi, içerde devrim düşmanlarını güçlendirecekti ve son beş yılın kazanımları yok olup gidecekti. İnsanın kendi eylemlerini, hiçbir biçimde etkili olmadığı bir zihniyete bağımlı kılması aptalca bir politika olurdu. Gericiliğin restini içerde ve dışarda görüp Müslüman dünyayı oldubittiye getirmek daha akıllıca göründü. Milliyetçi Türkiye’yi destekleyen Müslüman kamuoyunda farklı fikirler vardı ve ona her zaman güvenilemezdi. Örneğin, bir yandan Hintli Ali kardeşler, öte yandan İngiliz emperyalizminin temel direği Ağa Han ve Ömer Ali gibi aykırı unsurları içinde barındıran bir orduya pek güvenilemezdi. Türk milliyetçileri ülke dışındaki bu orduyu hiçbir zaman ciddiye almadılar. Şimdi bu orduyu zorlu bir sınavdan geçirmeye hazırlanıyorlar. Ankara hükümetinin bu eylemi, ülke içindeki öneminin yanı sıra, öteki Müslüman ülkelerdeki tüm İngiltere karşıtı hareketleri ve özellikle Hintli Müslümanlarınkini netleştirecek. Müslüman dünyayı ikiye bölecek. İyi ile kötü ayrışacak.

Türkiye artık öteki ülkelerin Müslümanlarına yeni bir mesaj yolluyor: Ulusal kurtuluş mücadelesi, teokratik gelenek ve onun simgesi olan sosyal kurumlar çerçevesinde sonuna kadar götürülemez. Milliyetçiliğin işlevini din göremez. Bu mesajın devrimci anlamı İsmet Paşa’nın aşağıdaki sözlerinde somutlanıyor: “İstanbul bugün bizim elimizdeyse, bunu Yunan’ı ve Halife’yi tepelemiş olmamıza borçluyuz. Öteki Müslümanlar bize sempati gösterdilerse, bunun nedeni bir halifeye sahip olmamız değildi; bizim güçlü olmamızdı.” Bu sözlerin anlamı açıktır. Şimdi Türkiye Müslüman dünyanın öncülüğüne talip oluyor; ama dini bir misyon temelinde değil, salt dış saldırıları püskürtmekle kalmayıp ülke içinde de gericiliği temizlemiş bir dünya devleti sıfatıyla. İslam dünyasının karşısına, kendisine biçilmiş halifeliğin savunucusu rolüyle değil, uzun zamandır yabancı emperyalizmin aleti durumuna gelmiş olan bu kurumun mezar kazıcısı olarak çıkıyor.

Öteki ülkelerden daha çok Hindistan’da göze çarpan halifelik hareketi denen şey, milliyetçi Türkiye’nin eylemi sonucu anlamsızlaşacaktır. Teokratik denetimden kurtulmuş cumhuriyetçi bir Türkiye’ye bir ölçüde razı olsalar da,

Hintli halifecilerin İsmet Paşa'nın şifalı sözlerini yutmaları zor olacaktır. Amacı halifeliği savunmak olan bir hareket, halifeliği yok etmeyi amaçladığını açıkça teslim eden ve bu amacını şimdi gerçekleştirmiş olan bir gücün nasıl taraftarı olabilir? Bir Hintli Müslümanlar delegasyonu, halifeliğin geleceğini görüşmek üzere kısa bir süre içinde Türkiye'ye gelecekmiş. Bu delegasyon acayip bir konumda olmayacak mı? Kuşkusuz Türk milliyetçilerinin devrimci eylemi Hindistan ufuklarında yankı yaratacaktır. Dinsel milliyetçiliğin ve aşırı bölgeci yurtseverliğin günleri orada da sayılıdır.

Hintli Müslümanlar dinsel bir federasyon düşüncesinde ısrar ederlerse gericiliğin kampına düşecekler ve tüm İngiliz karşıtı gevezelikleri gülünç olacak. Ama Hindistan'daki Müslüman kitlelerin asıl derdi halifelik değil ve olayın dinsel bir niteliği de yok. Sıkıntıları çok daha yakında yatıyor ve dünyevi nitelikte. Hintli Müslümanların gericiliğin ağına düşmelerini önlemenin tek yolu, bu nedenle aşırı bölgeci dinsel yurtseverliğin ihanet içindeki zeminini ortadan kaldırmak ve yerine, halkın ruhunu kurtarmakla değil de maddi refahıyla ilgilenen sağlıklı bir milliyetçilik koymaktır.

İslam dünyasına çok geçmeden bir halife bulunacaktır. Bu yönde çabalar başladı bile. İstanbul'da saltanatın halifelikten ayrılmasından beri Hicaz Kralı Hüseyin'in adaylığı İngiliz himayesinde öne sürüldü. Şimdi daha da geliştirilebilir. Makamı Mekke'de olan bir halife, dinsel otoriteye sahip olacak ve Müslüman dünyasının tüm gerici unsurlarını birleştirmeye elverişli bir zemine kavuşacaktır. Yeni bir istem hemen hiç beklenmedik bir ülkeden geldi. Mısır'ın halifeliğin geri getirilmesini istediği bildiriliyor. *Zahvul* organları ajitasyona başladılar. Mısır Kralı halife yapılmak isteniyor. Mısır hükümeti ve ümmetçi çevreler genel olarak halifeliği korumayı zorunlu görüyorlar. Ulusal Türkiye'nin yerine "bağımsız Mısır" geçirilebilir. Amaç dindarlara bir çoban sağlayarak genç Cumhuriyet'i tecrit etmek.

Bu durum herhalde ortaya çıkabilirdi. Bu nedenle, Türk yöneticiler saldırıya geçmeyi uygun gördüler. Bu eylemin köktenci yöntemi durumun ciddileşmeye başladığını gösteriyor. Tüm dini kurumların köküne belirleyici bir darbe indirildi. Türk milliyetçileri tinsel ateizm suçlamasını reddediyorlar. Gerçekte, teolojik kurumların ve dinsel meclislerin* yalnızca gelişmenin önünde bir engel olmakla kalmayıp kritik anlarda doğrudan bir tehlike de oluşturduğu düşünülüyor, çünkü gericiliğin tüm kara güçleri bu çevrelerde toplanıyor. Türkiye ve dinin egemen olduğu öteki Doğu ülkeleri bu toplumsal koşullar altında geri bırakıldıkları için özgürlük hareketleri daha keskin biçimler alacaktır; yitirilen zamanı kapatmak gerekmektedir. Halifeliğin kaldırılmasıyla

birlikte başlatılan toplumsal politika öylesine devrimci ve geniş kapsamlıdır ki, bu politikanın pratik uygulamasını göz önünde canlandırmak zordur. Ama Türk ulusçularını böyle bir politika izlemeye zorlayan koşullar tartılıp iyi kavrandığı zaman, Cumhuriyet kurtarılmak isteniyorsa, bu çizginin kararlı bir biçimde uygulanması gerektiği de anlaşılır. Ve Türk önderler belirsiz bir dille konuşmuyorlardı.

Öncü Müslüman ülkenin tutucu dinsel gelenekten kurtuluşu, taa Hindistan takımadalarına dek tüm Doğu'nun tarihinde yeni bir çağı başlatmıştır. Bu, esas olarak İslam halklarını ilgilendiriyor. Hem Hinduların hem de Hint Müslümanlarının içindeki Ortodoks Hint milliyetçilerinin, Batı uygarlığı denen şeye karşı ülkelerinin bağışıklığı olduğu yolundaki derin inançları sarsılmaya başladı. İnsan topluluğunun her sosyal ve politik kurumu, olağan gelişme sürecinde dünyevileştirilmelidir. Dinin dayanak noktası olan bilgisizliği paramparça eden uygarlık, insanlığın gelişmesinde bir aşamadır. O, dünyanın değişik yerlerinde pek de değişik biçimlere bürünmüyor. Türk parlamentosu beşinci yılına çağ değiştiren nitelikteki olaylarla başladı. Bu olayların anlamı, resmi devlet yayın organı *İleri*'deki bir başyazıda apaçık ortaya konuyor. Bu önemli karardan bir gün sonra yayımlanan başyazıya şu başlık atılmıştı: "Elveda Doğu!"

Internationale Presse-Korrespondenz
14 Mart 1924, sayı 34, s.391-393

A.

HALİFELİĞİN KALDIRILMASI VE İNGİLİZ EMPERYALİZMİ

Ankara'daki Büyük Millet Meclisi'nin Kararları
15 Mart 1924

Ankara'daki Büyük Millet Meclisi beş ay önce Türkiye'deki saltanatı kaldırıp Cumhuriyet ilan ettikten sonra bir adım daha attı ve aynı kişide toplanarak sultanlıkla birleştirilmiş ve son zamana kadar Osmanlı sarayında temsil edilmiş olan İstanbul'daki halifeliği kaldırdı. Halife ve oldukça kalabalık olan ailesi ülkeden sürüldü; Türkiye Cumhurbaşkanı Kemal Paşa'nın daha ılımlı bir yol önermesine karşın, Millet Meclisi'nde aile üyelerinin de sürgününe karar verildi. Türkiye'nin, özellikle İstanbul'un, Hindistan'a kadar tüm dindar Müslümanlar üzerindeki dinsel, inançsal ve bir ölçüde politik hegemonyasını ifade eden halifelik kurumunun –Halife Muhammed'in vekili– kökünün bütünüyle kazınıp kazınmayacağı henüz açık değil. Halifeliği bundan sonra dışa karşı Ankara'nın Büyük Millet Meclisi'nin ya da onun başkanının temsil etmesi olasıdır. Her ne olursa olsun, halifeliğin kaldırılmasıyla birlikte, daha az köktenci olmayan, *Şeriye Bakanlığı'nın kaldırılması ve halifeliğe mali desteğe son verilmesi kararı alındı.* Devletle Müslüman otoritenin birbirinden bütünüyle ayrılması girişimi ilerliyor.

Ankara hükümetinin ve Büyük Millet Meclisi'nin bu adımı, bir yandan askeri bakımdan güç kazandıklarının bir ifadesi; öte yandan İtilaf devletleri, özellikle İngiltere'nin, genç Türk Cumhuriyeti'ne karşı harekete geçirdiği ve halifelik çevresinde toplanan karşıdevrimci güçlere karşı bir savunma hareketidir.

Türk Cumhuriyet orduları *harp oyunlarının* kısa süre önce İzmir'de M. Kemal'in önderliğinde gerçekleştirilmesinden hemen sonra bu adımın atılması anlamlıdır. Daha sonra Millet Meclisi'nde Cumhurbaşkanı Kemal Paşa'nın, Başbakan İsmet Paşa'nın ve birçok cumhuriyetçi Türk politikacının büyük politik açıklamalarına yer verildi. Bu açıklamalar, *İtilaf devletlerinden* –İtilaf devletleri Lozan Barış Antlaşması'nı hâlâ onaylamamıştı, ama Türk Cumhuriyeti buna aldırmıyordu– *tam bağımsızlığı önemle vurgulamada ve Sovyetler Birliği ile dostça ilişkilerin altını özellikle çizmede* birleşiyordu.

Tüm Müslümanların –taa Hindistan'a kadar– politik önderliğini bütünüyle Millet Meclisi'nde toplama amacıyla bu politikaya karşı koyan halifenin azline karar verildi. Bu adımın dindar Müslümanlar arasında yaratacağı öfke ciddi bir direnişe pek yol açamaz. Halife, Dünya Savaşı'ndaki tutumu ve özellikle Dünya Savaşı'ndan sonra İtilaf devletlerinin maşası olması sonucu geniş Müslüman çevrelerde uzunca bir süredir itibarını kaybetmiş; nefret kazanmış, politik ve hatta dinsel etkisini yitirmişti.

Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri, hatta Türkiye'yi kendi mülkleri olarak gören ve Batı'nın emperyalist burjuvazisinin ve özellikle Ortadoğu'da en güçlü konumda olan İngiliz burjuvazisinin ayrıcalıklarına iştahla bakan yükselen Türk burjuvazisi ve köylülüğün kararlı bağımsızlık politikasından beri İngiltere, halifeyi ve çevresindeki feodal ve ulema kesimi daha çok direnmeye kışkırtıyordu. Burada İngiliz emperyalistleri için önemli olan yalnızca Boğazlar'ın ya da Musul'daki petrol yataklarının denetimi değil, aynı zamanda İngiliz uyruğu Hintli Müslümanları, Türkiye Cumhuriyeti'nin politikasını destekleyen Müslümanlar ile öteki Müslümanları bölen halife aracılığıyla güdüm altına almaktı. Çünkü İngiliz hükümeti bağımsızlık düşüncelerinin bulaşması tehlikesini kestiriyordu. Buna karşılık, köktenciler ile tutucular arasında keskin bir çatışmanın var olduğu Ankara Millet Meclisi, İtilaf devletleri arasındaki çıkar çelişkileri ve çatlaktan –yalnız İngiltere değil, Fransa ve Amerika da Türk zenginliklerine, özellikle Musul kaynaklarına göz dikmişlerdi–, kendi enerjik atılımı için yararlandı. İran'ı da, son günlerde özellikle dile getirilen cumhuriyetçi ve milliyetçi çabalarında destekledi.

Halifeliğin kaldırılması önceki gelişmelerin bir ürünüdür. Son zamanlarda üst üste gelen olaylar, halifenin ve ardında gizlenen unsurların, özellikle İngiltere'nin, çok büyük bir karşıdevrimci harekât örgütlediğini; bu arada, Millet Meclisi'nde "cumhuriyetçilik" taslayan etkili tutucu çevrelerin –eski Başbakan Rauf Bey gibi– halife ile birlikte davrandıklarını açıkça gösterdi. Kısa süre önce Türkiye'de yürütülen iki büyük dava bunu açıkça kanıtladı. Bir dava İstanbul gazeteleri *Tanin, Tevhid-i Efkâr* ve *İkdam*'ın yazı işleri müdürlerine, öteki ise politikacı *Lütfi Fikri*'ye karşı açılmıştı. Sözü geçen gazetecilerin yönetmeleri Hintli *Ağa Han*'ın mektubunu yayımladıkları için yargılanmışlardı. Bu mektup ve mektubun büyük gazetelerde yayımlanması, kuşkusuz daha çok İngiltere ve halife tarafından tezgâhlanmıştı. Doğu halkları arasındaki dinsel ve de siyasal çelişkileri besleyip kışkırtarak kendi hâkimiyetini güvence altına almak İngiltere'nin yöntemiydi ve yöntemidir.

Yargılanan gazeteciler Ağa Han'ın mektubuyla aralarına sınır çektiler ve onu yalanladılar. Aklandılar. İstanbullu gerici politikacı ve avukat Lütfü Fikri ile aynı zamanda gericiliğin öteki örgütleyicileri de tutuklandılar. Halifelik lehinde bir hareket teşvik etmekle suçlandılar. Lütfü Fikri, Monarşist görüşlerini gizlemedi. Fransa'nın ünlü "liberal" tarihçileri à la Taine ve Renan'a göre, o halifelik lehine her türlü gerekçeyi sayarken, savcı Fransız İhtilali'ne dayanıyor; halifeye karşı yıldırıcı bir tavır alıyor ve sanık için ölüm cezası istiyordu. Sonunda beş yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı.

Bu davalar hem Türkiye'deki keskinleşmiş iç çelişmeleri, hem de gericiliğin hareket halindeki güçlerini ortaya koydu. Lozan Barış Antlaşması'ndan beri İngiliz-Türk ilişkileri sürekli kötüleşti. Tarım makineleri dışalımı için İngilizlere tanınmış olan Kennedy ayrıcalıkları iptal edildi, Anadolu Demiryolları'nı İngilizlere devreden anlaşma onaylanmadı, bu arada Urquard tarafından planlanan tatlı işler de… Türkler Musul sorununda uzlaşmaz olduklarını ortaya koydular. Hem Londra'daki hem de İstanbul'daki görüşmeleri reddettiler. Ankara hükümeti kendi burjuvazisinin ve orta köylülüğün çıkarlarını enerjik bir biçimde savunuyor. Ancak, Türkiye'nin mali durumu kötü olduğundan Türk milliyetçileri de sık sık devletin ekonomik durumunu düzeltmede dış yardımı çıkar yol olarak görüyorlar.

İngiliz emperyalistlerinin Türk politikasına karşı olan tüm güçleri desteklemesinde şaşılacak bir şey yok. *Halifeliğin savunulmasını* şiar edinen tüm grup ve kişileri finanse ettiler. En başta zengin ulemayı ve mallarına –devlet finansmanı için– el konacak zengin tarikatları harekete geçirdiler. İngiltere'nin, dindar Müslümanları halifelik için ayaklandırma çabaları, halifeliğin kaldırılmasını doğrudan etkiledi.

İngiliz emperyalistleri şimdi doğal olarak savaş borusu çalıyorlar. İngiliz gözdesi Arap Kralı Hüseyin'e halifeliğini ilan ettirdiler bile. Bu durum, Fransızlarda hoşnutsuzluk yaratıyor. Bunlar Türkiye'deki gelişmeyi sempati ile izliyorlar (Rus ve Alman basını gelişmeyi açıktan açığa selamlıyor). 5 Mart tarihli *Temps,* başyazısında, "Fransa'nın Türkiye'deki manevi etkisi ve maddi çıkarları zayıfladığı" için yazıklanıyordu. "İnsan kendini yeni döneme uydurmalı…" MacDonald hükümeti, karanlık adamların öncüsü olarak şimdi zor bir durumda. Her ne olursa olsun, Ankara hükümetinin kararı tüm Doğu'daki bağımsızlık hareketi için büyük bir itici güç anlamını taşıyor.

Internationale Presse-Korrespondenz
15 Mart 1924, sayı 11, s.215-216

Woitinski

ÇİN'DE DEVRİMCİ HAREKETİN EĞİLİMLERİ VE GUOMİNDANG PARTİSİ

Türkiye ile İlgili Bölüm
7 Mart 1925

(…)

Çin'de 1924 sonbaharında olduğu gibi, şimdi de Türkiye'de karşıdevrimci güçler, devrim öncesi dönemin düzenini geri getirmek, feodal sistemi korumak ve yabancı emperyalizmle ilişkileri sürdürmek ya da yeniden kurmak amacıyla –bu eğilimler birbirine yakından bağlıdır– ortaya çıkıyorlar. Bu güçler ve hareketler de esas olarak İngiliz emperyalizmi tarafından desteklendi ve destekleniyor; Çin'de o zamanlar MacDonald, şimdi Türkiye'de Baldwin tarafından…

O zamanlar Çin'de olduğu gibi şimdi Türkiye'de gerici güçlere karşı zafer ancak hükümetin "sol" bir çizgi uygulamasıyla kazanılabilir; emekçi kitlelerin siyasi haklarının genişletildiği ve ekonomik çıkarlarının savunulduğu bir zeminde; ulusal hükümeti halk kitlelerine büyük ölçüde yaklaştıran bir çizgi sayesinde.

Kommunistische Internationale
1925, sayı 3, s.353-359

Irandust

SOVYETLER BİRLİĞİ İLE TÜRKİYE ARASINDAKİ ANLAŞMA

29 Aralık 1925

17 Aralık'ta, Türkiye ile tüm Yakındoğu'nun uluslararası konumunu belirleyici iki ilginç olay oldu. Cenevre'de Milletler Cemiyeti, İngiltere'nin 1918'de Türk vilayeti Musul'u işgaline yaptırım uygulama kararı aldı. Aynı gün Paris'te yoldaş Çiçerin ile Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü bir anlaşma imzaladılar. Bu anlaşma, Sovyetler Birliği ile genç Türkiye Cumhuriyeti arasındaki dostça siyasal ilişkilere daha kesin bir biçim veriyor.

Yukarıda sözü edilen belgelerin tarih ve içerik açısından denk düşmesi rastlantı değildir. Cenevre'nin, Musul'u Irak'a (pratikte İngiltere'ye) devretme kararı, Chamberlain'ın, İngiliz hükümetinin "Locarno ruhu"nu Doğu'ya taşıma niyetine ilişkin kısa süre önce yaptığı açıklamaya ışık tutuyor. Türk basını bu kararı "kaba şiddet ve rezil bir keyfilik" diye tanımlarken, İngiliz Dışişleri Bakanı, kısa bir süre önce Avam Kamarası'na verdiği raporda, İngiliz hükümetinin, Musul sorununda Türkiye ile anlaşma yolunu, "elbette Milletler Cemiyeti kararının sınırları içinde" seçtiğini söyleme küstahlığında bulunuyordu.

Bu ruh halinin anlamı *Daily Herald* gazetesince açığa çıkarılıyor. İngiliz kabinesinde, Asya politikasında iki çizgi mücadele etti. Bir çizgi Türkleri tecrit etmek amacıyla Rusya ile anlaşmak istiyordu. Öteki ise Rusya'nın tecridini tamamlamak için Türkiye ile anlaşmayı yeğliyor. Gördüğümüz gibi, burada da, Bay Chamberlain'ın "Locarno ruhu"nun birincil amacı, Doğu'daki İngiliz emperyalist politikasına her direnişi, Doğu ülkeleri ile Sovyetler Birliği arasındaki sıkı ittifakta çatlak yaratarak zayıflatmaktır.

Türkiye, kararı tanımadıkça ve bir parçasının İngiltere lehine kendisinden koparılmasına razı olmadıkça, Milletler Cemiyeti'nin Musul'a ilişkin bu kararı, sorunu hiçbir biçimde çözemez. İngiltere kamuoyu, Türkiye'nin Musul sorununda aldığı kesin tavır nedeniyle son derece huzursuz. Her renkten emperyalist basının (bu arada Fransız basını İngiliz basınından geri kalmıyor), Milletler Cemiyeti'nin kararlarına uymazsa Türkiye'yi bekleyen tehlikeler üzerine kopardığı müthiş gürültü, İngiliz yönetim çevrelerine egemen olan huzursuzluğu gösteriyor.

Fransız Dışişleri Bakanlığı'nın yarıresmi yayın organı, pek uzun olmayan bir süre önce, İran'daki son olayların "Sovyetler Birliği, İran ve Türkiye arasında sıkı bir birliğin başlangıcı, Batılı devletlerin geniş birliğine direnmek üzere Doğulu devletlerin örgütlenmesinin ilk aşaması" olduğunu görmek gerektiğine korkuyla işaret ediyordu. Gazete, Doğu halklarının yakınlaşma politikasının, yalnız Asya'daki İngiliz egemenliği için değil, tüm Avrupa nüfuzu için müthiş bir tehdit oluşturduğunu belirtiyordu.

Emperyalist diplomasinin bütün mekanizmaları, bu nedenle, Doğu halkları arasındaki yakınlaşmayı içerden çökertmek üzere son günlerde harekete geçti. İngiliz ve Amerikan gazeteleri, sözüm ona İtalya ile Sovyetler Birliği arasında imzalanmış ve bazı maddeleri Türkiye'nin çıkarlarına aykırı olan hayal ürünü bir sözleşmeyi yayımladılar. İngiliz gericiliğinin başorganı *Morning Post* her zamanki gibi başı çekiyor. Sözüm ona Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında imzalanmış uydurma bir gizli anlaşma üzerine birkaç gün önce gösterişli bir yayın yaptı. Bu anlaşma, Sovyetler Birliği'nin Musul sorununda Türkiye'nin taleplerini desteklemesini öngörüyormuş ve aynı zamanda, Türkiye'nin İran Azerbaycan'ını işgal etmesini Sovyetler Birliği onaylıyormuş. Yani anlaşma İran'a da karşıymış. Bu saygıdeğer yayın organı bir yandan da, Sovyetler Birliği'nin Musul sorununda Türkiye'yi desteklemeyeceği gibi, İstanbul'u almak üzere saldırı planları hazırladığını (!) yazarak Türkiye'yi korkutuyor.

Paris bulvar basını, Sovyetler Birliği'nin, Batı ile anlaşmak istediği için Türkiye ile bir anlaşma yapıp elini kolunu bağlamak istemediğini yazarak bu "bilgi"yi coşkuyla doğruluyor. Burjuva basını, tüm bu saçma sapan gevezeliklerle Doğu ülkeleri arasına ayrılık sokmayı ve Sovyetler Birliği'nin Doğu politikasına ilişkin kuşku tohumları ekmeyi amaçlamaktadır.

Sovyet basını, satılık emperyalist basının bu kara çalma kampanyasını çürütmeye fazla yer ayırmadı. Bu gerekli de değildi. Sovyetler Birliği ile Türkiye arasındaki açıklanmış olan anlaşma, genel olarak Doğu politikamızın ve özel olarak Türkiye ile ilişkilerin somut bir örneğini oluşturmaktadır. Yoldaş M.M. Litvinov, bir söyleşide, Sovyetler Birliği'nin, bütünüyle barışçıl bir durum yaratmak ve Sovyetler Birliği ile dostluk ilişkileri kurmak isteyen her ülke ile benzer bir anlaşma yapmaya hazır olduğunu vurguluyor. Türkiye ile yeni anlaşmamız, Chamberlain'ın Locarno politikasının yöntemlerine bu anlamda bütünüyle zıttır. İngiliz yağmalama politikasına yaptırım uygular görünen Milletler Cemiyeti'nin Musul sorununa ilişkin kararı, İngiliz hükümetinin Doğu'da yaratmaya çalıştığı Locarno hayallerini paramparça etmektedir.

Yarıresmi Türk basın organı birkaç gün önce durumu şöyle özetledi: "Milletler Cemiyeti'nin emperyalist karakteri, Asya halklarının emperyalizmden kurtuluşunu amaç edinen yeni bir ittifakın kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu ittifak, Yakındoğu'nun ezilen halklarının çabasıyla oluşturulmalıdır."

Türkiye ile anlaşmamız herhangi bir üçüncü devlete karşı değildir; tersine, tüm Doğu'da gerçek barış politikasının ve tek tek halkların yakınlaşmasının

bir örneğidir.

Internationale Presse-Korrespondenz
29 Aralık 1925, sayı 170, s.2523-2524

Irandust

MİLLETLER CEMİYETİ VE DOĞU

14 Eylül 1926

Milletler Cemiyeti, gerçek yüzünü giderek daha çok ortaya koyarak odak noktası haline geliyor. Bu odak noktasında, iç mücadelenin, rekabeti büyük ve küçük kapitalist devletlerin aralarında yaptıkları ittifakların ipleri birbirine dolanıyor. Milletler Cemiyeti'nin bugünlerdeki toplantısından önce Doğu ülkelerinin de bu entrika oyununa çekilmesi, bu kavganın alanının kaçınılmaz olarak sürekli genişlemesinin bir ifadesidir.

İran’ın *Cenevre’*deki temsilcisinin Milletler Cemiyeti Sekreterliği’ne kısa süre önce verdiği notada, sürekli danışma üyeliği istemi, İran’ın Milletler Cemiyeti’nde İslam dünyasını, yani 400 milyondan fazla kişiyi temsil eden tek devlet olmasıyla gerekçelendiriliyor. Çünkü daimi danışma sandalyelerinin dağıtılması yeni zorluklar yaratacak ve Milletler Cemiyeti’nin kendi çıkarlarını savunmak üzere kurulmadığı gerçeğini Doğu halklarının gözüne sokacaktı.

Öte yandan, son zamanlarda özellikle Alman ve Fransız basını *Türkiye’*nin Milletler Cemiyeti’ne alınmasının propagandasını yapıyor. İngilizler ile Türkler arasında Musul sorununda görüşmeler yürütülürken, İngiliz diplomatları Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne girmesini istemişlerdi. Bunu, Musul sorununun kendi çıkarları doğrultusunda çözülmesinin bir güvencesi olarak görüyorlardı. Ankara hükümetine yıldırma ve şantajla dayatılan Musul Anlaşması’nın imzalanmasından sonra İngiliz-Türk ilişkilerinin gerginleşmesiyle İngiltere’deki yönetim çevreleri Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne alınmasını zorlamamaya karar verdiler. Ama Türkiye, Avrupa’daki İngiltere düşmanı gruplar tarafından son zamanlarda Avrupa planlarının bir faktörü olarak önemle dikkate alınıyor. Fransa ile Almanya arasındaki yakınlaşmadan ve İngiltere’ye karşı bir kıta bloğu oluşturma girişimlerinden tedirgin olan İngiliz basını Alman politikasının Türkiye’de giderek aktifleşmesine dikkat çekiyor. *Times* şöyle yazıyor: “Almanya kuşkusuz yakında Milletler Cemiyeti’nde bir danışma sandalyesine sahip olacaktır. Ve eski müttefiklerinden birini, Türkiye’yi, orada Milletler Cemiyeti’nin üyesi olarak selamlayabilmeyi dilediği anlaşılıyor.” Türkiye’nin kıta bloğuna alınması, Fransa’nın çıkarlarına uygundur; böylece Yakındoğu’daki konumu sağlamlaşacaktır. Fransız basını, Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne üye olabileceğini, ama bu arada Milletler Cemiyeti’nde İngiltere karşıtı grupların güçlenmesini hedeflediğini ima ediyor. Milletler Cemiyeti Danışma Meclisi’nde Asyalı bir devlete daimi bir yer sağlamak sözü, elbette en başta Doğu halkları arasına ikilik tohumu ekerek, kıskançlık duyguları uyandırarak emperyalizme karşı birleşik cepheyi zayıflatma ve parçalama amacı taşıyor.

Kısa süre önce Milletler Cemiyeti’ne sunulan Türk-İran Tarafsızlık Anlaşması’na Milletler Cemiyeti önder çevrelerinin yönelttiği sert eleştiriler, Doğu ülkelerini Milletler Cemiyeti politikasına çekme planını kesinlikle “hoşnut etme” amacı taşımadığını kanıtlamaktadır. İngiliz Dışişleri

Bakanlığı'nın yarıresmi organı *Daily Telegraph,* İngiliz hükümetinin Türk-İran Anlaşması'nı sert bir biçimde protesto etmesi gerektiğini, bu anlaşmanın "Milletler Cemiyeti Tüzüğü ile çok çeliştiği"ni belirtiyor. Anlaşmadaki, tarafların üçüncü kişilerin düşmanca girişimlerine karşı kayıtsız şartsız tarafsızlık ve karışmama ilkesi "mali ve ekonomik yaptırımlar uygulanmasını da reddediyor. Milletler Cemiyeti Tüzüğü'nün 16. maddesi gereğince Türkiye'ye karşı böyle bir yaptırım kararı alınabilirdi." *Daily Telegraph*'a göre, Türk-İran Paktı'nın 4. maddesi daha da kaygı vericidir. Bu maddeye göre, taraflar, ötekine yönelen silahlı güçlerin topraklarından geçmesine izin vermemek ve hatta bu geçişi silahla önlemekle yükümlüdürler. Bu madde, Milletler Cemiyeti'nin Türkiye'ye karşı önlemlerini Basra Körfezi'nde geçersiz kılacaktı. *Daily Telegraph* açıklıyor: "4. madde İran'ın da dahil olduğu Milletler Cemiyeti üyelerinin yükümlülükleriyle bağdaşmamaktadır." Ve sonunda bu yarıresmi gazete şunu belirtiyor: Türk-İran anlaşmasının itirazsız kabul edilmesi tehlikeli bir örnek oluşturacaktır; özellikle Rus-Alman anlaşmasıyla Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne verdiği güvenceler dikkate alınırsa, Almanya 16. maddeyi yorumlarken Türk-İran anlaşmasını örnek alabilir.

Türkiye ile İran arasındaki yakınlaşmaya karşı Milletler Cemiyeti'nin tutumu Türk basınında güçlü bir öfke yarattı. Basın, Milletler Cemiyeti'nin emperyalist karakterine dikkat çekti. Türkiye'de Fransızca yayımlanan *Echo de Turquie* şu soruyu soruyor: Milletler Cemiyeti halklar arasında barışçı ilişkileri teşvik etmek için mi yoksa engellemek için mi kuruldu? *Echo de Turquie,* Milletler Cemiyeti üyelerinin imzaladığı birçok anlaşmayı (Küçük Antant: Polonya ve Romanya, Fransa ve Polonya. Habeşistan'ın paylaşılması için İngiliz-İtalyan sözleşmesi) örnek olarak veriyor. "Milletler Cemiyeti, Türk-İran dostluk anlaşmasına böylesine düşmanca bir tavır alırken, öteki anlaşmalarla neden hiç ilgilenmedi? Milletler Cemiyeti'nde, diyor gazete, bazı üyeler ötekileri güdüm altına almayı başardılar. Milletler Cemiyeti Tüzüğü demokrasi ile temelden çelişki içindedir. Üyeler arasında eşitlik yoktur. Güçlüye izin verilen, zayıfa yasaklanır. Milletler Cemiyeti uluslararası ahlak ve uluslararası hukuk kavramlarıyla kinik bir biçimde çelişir. O, pazaryeri tezgâhından başka bir şey değildir. Orada bazıları açlık çekerken bazıları keyif çatar. O, bazılarının hep kazandığı, bazılarının hep kaybettiği bir kumarhanedir." Türk kamuoyu, Türkiye ile Milletler Cemiyeti arasında bir uzlaşma olasılığından kuşku duyuyor. İngiliz tutucu basını, Moskova'nın

Cenevre’ye karşı “Asya halkları birliği” kurmaya çalıştığını öne sürüyor. Burada asıl konu elbette Moskova değil.

Milletler Cemiyeti’nin gerçek karakterini, kendi çıkarlarıyla Cemiyet’in politikasının temelde bütünüyle ayrıldığını her gün daha net gören Doğu halklarının gözleri önüne sermek için Milletler Cemiyeti’nde birleşmiş olan emperyalist devletler politikasının en iyi araç olduğu giderek daha da ortaya çıkıyor.

Internationale Presse-Korrespondenz
14 Eylül 1926, sayı 114, s.1931

P.K.

TÜRKİYE

1927

Arnold J. Taynbee’nin *Türkiye* ***kitabı (Londra, 1926, 329 sayfa)***

Kemalist Türkiye'nin doğuşunun bilimsel-nesnel çözümlemesini bir İngiliz burjuva profesöründen istemek elbette gülünç olurdu. Yazar, Kemalizm öncesi Türkiye'nin tüm "tarih felsefesi"ni, tarihsel süreci büyük kişiliklerin yaratıcılıkları sonucu gibi gören sıradan burjuva "idealist" tarih ruhuyla yorumluyor.

Türkiye'nin yakın tarihi; Anadolu'nun genç ulusal burjuvazisinin emperyalizme ve feodalizme karşı tam zaferi ile sonuçlanan 1919-1923 ulusal-devrimci hareketi de yazar tarafından, aynı biçimde, güçlü bir şahsiyetin; "Kahraman" Mustafa Kemal Paşa'nın "eseri" olarak açıklanıyor.

Modern Türkiye'nin tarihi; emperyalizme, emperyalizm ajanı sultanlara ve liman burjuvazisine karşı Anadolu'nun yürüttüğü ulusal kurtuluş savaşı henüz çok az incelenmiştir. Oysa eldeki verilere göre Türk Ulusal Devrimi'nin güçlerine ilişkin az çok net bir tablo çizmeye yeterlidir. Genç Anadolu burjuvazisinin beşiğinin başında Alman finans-kapitalinin beklediğini kesinlikle biliyoruz. Türk ufkunda İngiliz ve Fransız emperyalizminden sonra beliren Alman sermayesi, Türkiye'nin "yabancı kökenli" burjuvazisine –Rum, Ermeni ve Levanten– göre yönünü belirleyen Avrupalı rakiplerine karşı bir denge oluşturmak amacıyla henüz işin başında olan yerli "ulusal" burjuvaziyle birleşme gereği duydu.

1914-1918 savaşı, yine Alman sermayesinin yardımıyla; savaşta verilen ve ihalelerle güçlendirilen Anadolu burjuvazisinin büyüyüp gelişmesine katkıda bulundu. Almanya'nın yenilenmesi ve zafer kazanan Anlaşma devletlerinin Türkiye'ye dikte ettikleri "barış anlaşması", genç Anadolu burjuvazisini bütünüyle en baştaki durumuna geri döndürmekle tehdit ediyordu. Anadolu burjuvazisi, savaşla yıkıma uğratılmış geniş Türk köylü katmanlarının hoşnutsuzluğundan ve öfkesinden yararlandı ve silaha sarıldı. Türk proletaryası, zayıf ve Anlaşma devletlerinin işgali sonucu Anadolu'dan kopuk olduğu için Kurtuluş Savaşı'nda önemli bir rol oynayamadı. Devrimin öncüsü ve milletin isteklerinin sözcüsü olarak Anadolu burjuvazisi ortaya çıktı.

Devrimi zafere götüren Kemalist siyasal grup, Anadolu burjuvazisinin çıkarlarının bir belirimidir. Türk Ulusal Devrimi'nin şematik güçler tablosu kabaca böyledir.

Eleştirisi yapılan kitapta Türk köylülüğünün durumu ve toprak sorunu üzerine tek bir satır bile bulamıyoruz. Bu çalışmanın bütünü genel olarak, son yıllarda Türkiye'de meydana gelen olayların az çok tam bir kronolojik sıralamasından ibarettir.

İstanbul’un işgali sırasında İngiliz devlet memurlarının Türklere uyguladıkları ağır zulümleri, kurşuna dizme ve kitle katliamlarını yazarın olduğundan hafif göstermesi, yer yer hiç sözünü etmemesi ilginçtir. Türk Devrimi’nin “soğukkanlı” tarihçisi, milliyetçi milletvekillerin 15 Mart 1920 gecesi İstanbul’da tutuklanmasını anlatırken, aşağılanıp dövüldüklerinden söz etmiyor. Onlar dövüldükten sonra el ve ayaklarından zincire vurulmuşlardı. Anlaşma devletleri memurlarının Türk milliyetçilerine yaptıkları kötü muamele, savaşçıların ulusal bağımsızlık isteklerini zayıflatmadı. Tersine, Türkiye’nin ulusal unsurlarını, emperyalist despotluğa karşı savaşmaya daha da teşvik etti ve heyecana getirdi. Emperyalizm, genç Türkiye’nin, ulusal özgürlük savaşını zafere götüren sarsılmaz iradesi karşısında teslim olmak zorundaydı.

Kommunistische Internationale
1927, sayı 38-39, s.1923-1924

S. Gastov

TÜRKİYE’DE SİYASİ DURUM ÜZERİNE KEMALİZMİN İKİYE BÖLÜNMESİ

22 Ağustos 1930

Türkiye’de, kendine “Serbest Fırka” adını veren yeni bir parti kuruldu. Türkiye’nin bugüne kadarki Fransa Büyükelçisi Ali Fethi partinin başında. Aralarında Türkiye’nin İngiltere Büyükelçisi *Ferid* de olmak üzere Türk parlamentosunun 65 üyesi partiye girdi. Mustafa Kemal’in kız kardeşi de partiye üye oldu. Cumhurbaşkanı, laik cumhuriyet ilkesine bağlı kalması koşuluyla yeni partiye karşı tarafsız bir tavır takınacağı konusunda açık güvence vermeyi gerekli gördü. Bunu kanıtlamak amacıyla Halk Partisi’nden istifa etti.

Ama yeni partinin şimdi yayımlanan programında bir dizi başka karakteristik nokta görüyoruz: Tekellerin kaldırılması, yabancı sermayeye karşı hayırhah bir tutum, komşu ülkelerle dostluk ilişkileri. “Milletler Cemiyeti ile daha yakın işbirliği” de arzu ediliyor. Kapitalist borsa, yeni partinin kuruluş haberine Türk hisse senetlerini yükselterek tepki gösterdi. Yabancı basın, şimdiki Başbakan İsmet Paşa’nın istifa etme olasılığını ve Fethi başkanlığında yeni bir hükümetin kurulabileceğini yazıyor.

Yeni bir partinin kurulması ve iki partili sisteme geçilmesinde şaşılacak bir şey yok. Halk Partisi’nin “birliği” büyük ölçüde yapaydı ve esas olarak M. Kemal’in kişisel otoritesi ile korunuyordu. Geçmişe bakarsak, Türkiye egemen sınıfları arasındaki ayrışma, daha Yunan müdahalesine karşı savaş sırasında “Müdafaa-ı Hukuk” adlı grup ikiye bölündüğünde apaçık ortaya çıkmıştı. Tutucu olan ve halifeliğin korunmasını isteyen ikinci grup daha sonra yok edildi. Ama birinci grubun bağrından doğan ve Cumhuriyetçi Halk Partisi* adını alan yeni bir muhalefet onun yerini aldı. Başında eski Başbakan Rauf bulunuyordu. Bu parti de daha sonra yok edildi. Ama geriye kalan tek yasal parti, “Halk Partisi” gerçekte iki kanada bölündü; muhalefetteki azınlığın gerçek başı Fethi idi.

Bu ikiye bölünmenin kökü Türkiye’nin sosyal yapısında yatar. Burjuvazinin yabancı pazarlar ve yabancı sermaye ile sıkı sıkıya bağlı olan önemli bir kesimi (en başta kıyı bölgelerindeki), Ankara’nın milliyetçi çizgisine gönülsüz katlanıyordu ve Batı’ya daha fazla ödün veren bir politikadan yana olduğunu gizlemiyordu. Halk Partisi’nin iç pazara bağlı burjuvazisi ile küçük burjuvaziye ve köylülüğün önde gelen gruplarına dayanan ana çekirdeği, gerek savaş döneminde ve gerekse ekonomik inşanın son yıllarında önder rol oynadı. Başlangıçta parti dışında çeşitli gruplaşmalarda (eski ittihatçılar,

halkçı cumhuriyetçiler vb.) ortaya çıkan muhalif düşünceler, bu gruplar dağıldıktan sonra egemen parti içindeki yalpalayan kesimler arasında kendilerine bir barınak aradılar. Ve giderek Fethi ve parlamentodaki taraftarları çevresinde toplandılar.

Fethi, ulusal hareketin bir önderi ve Kemal'in arkadaşı olarak Ankara'nın politikasındaki belli sapmalara yabancı olmadığı için karşıt düşüncelere açık bir kişi olarak görüldü. Anadolu demiryolu sorununda ve Fransız tütün tekelinin kaldırılması konusunda ödün veren çizgisi, cumhuriyetçi anayasanın yürürlüğe konması ve halifeliğin kaldırılması konularındaki yalpalayan tavrı ve nihayet Kürt isyanının sert önlemlerle bastırılmasını reddettiği biliniyor. Son konudaki ikircikli tutumu, Başbakanlıktan ve iç politika sahnesinden tümüyle çekilmesine yol açtı. Diplomasi alanına atladı ve Brüksel ile Cenevre'de Musul görüşmelerini yürüttü. Paris Büyükelçisiyken hükümete döne döne Avrupa'ya karşı daha dostça bir tavır takınmayı salık verdi.

Daha önce Halk Partisi'nde oluşan muhalif görüşler, derinleşip açığa çıktıktan sonra, bir parti içinde kendine yer bulamaz duruma gelince, Kemalizmin, bugün Türk ulusal hareketinin önderliği ve iktidar için açıkça mücadele eden iki ana gruba bölünmesi sürecine somut biçim verecek kişinin Fethi olması anlaşılır bir şeydir. Kemalizmin, karşıt grupların oluşmasına ve bir partinin kurulmasına yol açan, emperyalizmle uzlaşma eğiliminin gelişmesi sürpriz değildir. İstanbul gazetesi *Yarın*'ın* İsmet'in politikasına karşı öfkeli kampanyasına eşlik eden söylentiler aylardan beri zaten yayılmaktaydı. Olumsuz ticaret bilançosu, Türk parasının değerinin düşması vb. karşısında bu gazete, hükümetin demiryolları inşaatını, yanlış ekonomi politikasının ana noktası olarak tanımlıyordu. Bunun yerine karayolları yapılmalı ve tarım ekonomisini geliştirmek için en başta sağlıklı bir ticaret bilançosu sağlanmalıydı. Başka bir deyişle, bu gazete çözümü, ülkenin sanayileşmesi yerine tarım ülkesi yapılmasında görüyordu. Muhalefet hareket özgürlüğü elde ederse Türk ekonomi perspektiflerinin berraklaştırılmasında da bu nokta belirleyici önemdedir.

Türkiye'nin son yıllarda yaşadığı ve bu yıl özellikle derinleşen bunalımın nedeni, aslında tasfiyeci diye değerlendirilen unsurların görmek istediği noktada değildir. Türkiye'nin normal ekonomik gelişimini sarsan ve sanayileşme yönündeki hayli alçakgönüllü atılımları (en başta demiryolları) engelleyen *borç ödeme anlaşmasıydı.* Bu anlaşmaya göre Türkiye, sultanlığın borçları ile Ankara-Bağdat demiryolu için yılda yaklaşık 40 milyon mark

ödemek zorundaydı. Öteki ödemelerle birlikte dışarıya yapılan toplam ödeme 160 milyon markı buluyor ve bütçenin sarsılmasına ve Türk parasının değer yitirmesine yol açıyordu.

Dünya ekonomik bunalımının genel olarak derinleşmesiyle birlikte mali zorluklar daha da arttı ve talebin gerilemesine ve Anadolu tarım ürünleri (meyve, yün, bitkisel boya maddesi vb.) dışsatımından sağlanan gelirlerde düşmeye (kısmen aşağı çekilen fiyatlar nedeniyle) yol açtı. Bu durum, son yıllardaki kötü ürünle birlikte Türkiye’nin ticaret bilançosunu son derece sarstı. Dış ticaret açığı son yılda ikiye katlanarak 100 milyon Türk lirasına yükseldi. Para dolaşımı bozuldu. Aynı zamanda köylerde yoksullaşma ve kentlerde işsizlik arttı. Hükümet, çözüm yolu arayışı içinde bir ekonomi programı hazırladı. Bu program, hayvancılığı geliştirmek amacıyla tarım ekonomisine (apaçık tarım ekonomisindeki üst katmanlara) kredi verilmesini ve tekstil ile keresteciliğin özendirilmesini öngörüyordu.

Hükümet, köylük bölgelerde daha geniş katmanların refah düzeyini ve köylü kitlelerin satın alma gücünü yükseltecek ve böylece büyüyen sanayiye geniş bir pazar sağlayacak olan köktenci bir toprak reformuna yönelmiyor. Hükümet, işçi sınıfının, salt siyasal durumunu değil, aynı zamanda ekonomik durumunu da düzeltmek amacıyla yaptığı girişimlere karşı inatla mücadele etti. Ülke bir çıkmaza girdi. Kemalistler, iç politika çizgilerinde köktenci bir değişiklik yapmaya karar veremediler ve ekonomi programını uygulamak amacıyla yabancı finanskapital ile 30-40 milyon Türk lirası tutarında kredi pazarlıkları yaparak görünüşte en alt düzeyde bir direniş çizgisinde çıkış yolu aradılar.

Bu yolun hem kolay, hem de Türkiye’nin ulusal kazanımları için felaket getirmese bile tehlikeli olduğu ortaya çıktı. Yabancı sermaye sahipleri, kredi görüşmelerinin ön koşulu olarak, ülkenin ekonomik durumunu incelemek, bir “iyileştirme planı” hazırlamak ve mali sistemi yeniden düzenlemek üzere bir “uzman” göndermeyi önerdiler.

Düyun-u Umumiye Başkan Yardımcısı Reast, küçük Dawes olarak Ankara’ya gitti ve uzun görüşmelerden sonra Haziran ayı sonunda oradan ayrıldı. Çıkardığı sonuçlar yayımlanmadı, ama sermaye sahiplerinin, tüm Türk ekonomisinin yabancı uzmanlar denetiminde “iyileştirilmesini” şart koştukları ve aynı zamanda Türkiye’nin bu bağlamda üstlenmek zorunda olduğu tüm yükümlülüklerin yerine getirileceğine ilişkin “güvenceler” istedikleri duyuldu.

Emperyalistlerin “güvence”den ne anladıklarını herkes bilir: Uluslararası finanskapitalin “güvenine” sahip bir hükümet kurar, tüm ekonomik yaşam

üzerinde az ya da çok maskelenmiş yabancı denetim oluşturur ve böylece ekonominin emperyalizm için en elverişli biçimde yönetilmesini sağlarlar. Başka bir deyişle, emperyalizm "güvence" olarak Türk milliyetçiliğinin *teslim olmasını* ya da en iyi olasılıkla son yıllardaki tüm başarılarının tasfiyesini istemektedir.

Bu ülkeyi yeniden yarı-sömürge yapmaya çalışan emperyalist heveslere karşı nasıl bir tavır alınması gerektiği konusunda Halk Partisi önderliği içinde kararsızlık belirdi. Kürt isyanı, uzlaşma yanlısı unsurların konumunu güçlendiren bir etkendi. Sosyal durum, yaşam koşulları ve Türkiye ile İran arasındaki bölgenin durumundan kaynaklanan ve emperyalizm tarafından kurnazca kullanılan Kürt isyanı, salt Türkiye'nin mali ve iç politik durumunu ağırlaştırmakla kalmadı, aynı zamanda dış politika durumunu da karmaşıklaştırdı. İsyancıların ana karargâhlarının İran topraklarında olması, İran ile Türkiye'nin ilişkilerinde gerginliğe yol açtı. İran'ın, Türkiye'nin üye olmadığı Milletler Cemiyeti'ne başvurabileceği bir durum doğdu. Kürtlerin Milletler Cemiyeti'ne başvurması da olasılık dışı değildir. Ayrıca, isyandan bir restorasyon için yararlanmak üzere güçlerini birleştiren Suriye'deki gerici Türk göçmenler de harekete geçtiler. Bu olayların tümü, Kemalistlerin ikircikli kesimini kaçınılmaz olarak etkileyecek ve açık gericiliğin konumunu güçlendirecekti. Bugüne değin dışa karşı birlik halinde gözüken Kemalist cephenin ikiye bölünmesiyle sonuçlanan bir panik havası doğdu.

Burada anlamlı bir farklılık görüyoruz: Kürt isyanı 1925 yılında köktenci unsurların güçlenmesine yol açtı ve yalpalayan kesimlerin iktidardan uzaklaştırılması sonucunu getirdi. Kemalistler daha da sıkı kenetlendiler. Bugün ise tam tersi bir etki görüyoruz: Kemalist saflar bölünüyor ve Batı ile uzlaşma yanlıları daha güçlü bir çaba içindeler.

Bu sonuncular, belki emperyalizmi aldatabileceklerini ve ondan aldıkları borçla bağımsızlıktan vazgeçmeksizin ülkenin sanayileşmesini gerçekleştirebileceklerini hesaplıyor olabilirler. Guomindang yönetimi de işçi ve köylü kitlelerinden koparak emperyalistlerle ilişkiye geçtiklerinde benzer savlarla hareket etmeye çalıştılar. En saf bir seyirci bile emperyalizmin beş kuruşu on kuruş almak için verdiğini ve onu aldatmanın olanaklı olmadığını bilir. Milliyetçi Türk hareketinin tükendiğini ya da Parti içinde hedeflerini uygulamaya koymasının kolay olacağını düşünmemiz için bir neden yok.

Üstelik, Türkiye egemen sınıfları içinde Batı'ya teslimiyet düşüncesi henüz zafer kazanmadığı gibi, Halk Partisi dışındaki milyonlarca emekçi kitlesi de

göz önünde bulundurulmalıdır. Kitlelerin emperyalizme karşı mücadele kararlılığı zayıflamamıştır. Aksine, hâkim yönetici tabakaların yalpalanmaları karşısında gelişmek zorundadır. Teslimiyet havası, herhangi bir biçimde gerçekleşecek olursa ve emekçinin kanı pahasına kazanılmış olan ulusal kurtuluş tehlikeye düşerse, son sözü bu kitleler söyleyeceklerdir.

Internationale Presse-Korrespondenz
22 Ağustos 1930, sayı 71, s.1729-1730

Pravda

TÜRKİYE'NİN GÜVENLİĞİ VE BOĞAZLAR REJİMİ

Moskova
14 Nisan 1936

Pravda, denizyollarının, yani İstanbul Boğazı, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı'nın bugünkü rejimine taraf olan devletlere Türk

hükümetinin verdiği nota konusunda şunları yazmaktadır:

Avrupa'da saldırgan emperyalist devletlerin izlediği siyaset, özellikle Alman faşizminin siyaseti sonucunda doğan savaş tehlikesi, toprak bütünlüğünün zedelenmezliği konusunda duyarlı olan Türk hükümetinin, Lozan Antlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesini istemesine yol açmıştır. Türk hükümeti, Lozan Antlaşması'nda öngörülen güvencelerin artık geçerliğini yitirdiğinin farkındadır. Ve gerçekten de, dört garantör devletten biri olan Japonya, Milletler Cemiyeti'nden ayrılmıştır ve yıllardır Çin'e karşı savaşmakta olup, Çin topraklarının her gün yeni bir bölümünü işgal etmektedir. Diğer garantör devlet İtalya, Doğu Afrika'da savaş sürdürüyor. İngiltere ile Fransa arasında ise ortak bir görüş ve birliğin varlığından söz etmek olanaklı değildir. Avrupa'nın belli başlı emperyalist devletleri, Boğazlar'ı –bu önemli stratejik bölgeyi–, kendi savaş gemilerini Türk kıyılarına ve Karadeniz'e engelsizce gönderebilecekleri bir durumda tutma çabası içindeydiler. Eğer bugün Karadeniz'de sürekli bir barış varsa, bu, birinci olarak Sovyetler Birliği'nin izlediği barış siyasetinin, ikinci olarak da Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki dostça ilişkilerin bir sonucudur. Buna karşılık, Boğazlar'a komşu olan Akdeniz'de, son yıllarda, özellikle İtalya-Habeş savaşı ve İngiltere ile İtalya arasındaki zıtlıkların keskinleşmesi sonucunda gergin bir durum yaratılmıştır.

Boğazlar bölgesinin Türkiye tarafından güçlendirilmesinin sadece savunma anlamı taşıdığı çok açıktır. Türkiye hükümeti, ilk günden beri, barışçı bir siyaset izledi. Türkiye, genel güvenliğin güçlendirilmesine, saldırı ve saldırganlara karşı ortak güvencelerin yaratılmasına yönelen tüm kararlara en başta katılmıştır. Lozan Antlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesi sorununu ortaya atmakla Türkiye, kimseyi tehdit etmiyor. O, sadece, kendi güvenliğinden emin olmak istemektedir ve Boğazlar'ın güçlendirilmesi sorununu, hiç kimseye karşı yönelmeyen, zorunlu bir savunma önlemi olarak görmektedir. Buna ek olarak, Türk hükümetinin Lozan Antlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesini, uluslararası alanda ortaya çıkan çeşitli sorunların barış yoluyla çözümüne tamamen uygun bir şekilde ele aldığını belirtmeliyiz.

Nitekim, Boğazlar bölgesinin bölünmezliği sorunu kendisi için olağanüstü bir önem taşıyan Türkiye'nin, faşist Almanya örneğine uyup Lozan Antlaşması'nı tek taraflı bozarak, diğer imza sahibi devletleri bir oldubittiyle karşı karşıya bırakma yolunu seçmemesi de, Türk hükümetinin niyetinin barışçı ve savunma niteliğinde olduğunu göstermektedir. Türkiye, üstlenilen

yükümlülüklerin tek taraflı olarak çiğnenemeyeceği ilkesinden hareket ediyor ve Boğazlar'ın rejimi sorununu yasal yolda çözmeye çalışıyor.

Bu söylenenlerin ışığında Sovyetler Birliği'nin Türk hükümetinin önerisi karşısında aldığı tavır da açıklanmaktadır. Başlangıçtan beri Türkiye hükümeti ile dostça ilişkiler içinde olan ülkemiz, Boğazlar bölgesinin Türkiye'nin egemenliği altındaki toprakların ayrılmaz bir parçası olduğu şeklindeki reddedilmez gerçeğe uygun hareket etmiştir. Sovyetler Birliği'nin Boğazlar sorunundaki bu tavrı, değişmemiştir. Bu tavır, ülkemizin izlediği barış siyasetine, bütün halklarla mutlak eşitlik temelinde dostluk siyasetine tamamen uygundur. Sovyetler Birliği, Lozan Antlaşması'na katılmakla birlikte, onu henüz parlamentosunda onaylamamıştır. Türk hükümetinin önerisi, barışın sağlamlaştırılmasına ve Türkiye hükümetinin sınırlarının güvence altına alınmasına, dolayısıyla Karadeniz ve Akdeniz'de de barışın sağlanmasına hizmet etmektedir.

Rundschau
16 Nisan 1936, sayı 17, s.664

Litvinov*

MONTRÖ KONFERANSI'NIN AÇILIŞINDAKİ KONUŞMASI

(Resmi tutanaklara göre)
Cenevre
23 Haziran 1936

Sovyet hükümeti, Lozan Boğazlar Antlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesi konusunda Türk hükümetinin vermiş olduğu notaya gönülden gelen olumlu bir yanıt verdi. 28 Nisan tarihli yanıtında Sovyet hükümeti, denizyolları rejimini Türkiye'nin güvenliğinin gereklerine uygun bir hale getirmek ve bu bölgede barış ve huzuru güvence altına almak için görüşmelere katılmaya hazır olduğunu açıkladı.

Bugün burada Sovyet hükümeti sadece 1923 Lozan Konferansı'na katılmış olan devletlerden biri olarak değil, aynı zamanda kendi çıkarları, denizyolları sorununun çözümüne doğrudan doğruya bağlı bir Karadeniz devleti olarak da temsil edilmektedir. Ayrıca Sovyetler Birliği'nin coğrafi durumundan, yani kıyılarının bulunduğu denizler arasında bir bağlantının bulunmamasından doğan özel çıkarı ve her şeyden önce de dünya barışını alabildiğince güvence altına alma yönündeki sürekli kaygısı da söz konusudur. Ben, Fransız delegesi Paul-Boncour tarafından dile getirilen görüşe katılıyorum. Romanya ve Türkiye'nin Dışişleri Bakanları, denizyollarını bu ülkelerin yaşamsal önem taşıyan organları olarak tanımladıklarına göre, ben de kendi hesabıma aynı tanımdan yararlanarak diyebilirim ki, bizim için denizyolları, ülkemizi sadece dış dünya ile birleştiren can damarı değil, aynı zamanda bizzat ülkenin kendisinin çeşitli bölümlerini birbirleriyle birleştiren can damarıdırlar.

Lozan Konferansı'na katılmış olan diğer devletlerin de Türkiye Cumhuriyeti'nin çağrısını kabul ederek Lozan Antlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesini gerekli gördüklerini sevinçle saptamış bulunuyorum.

Lozan Konferansı, uluslararası duruma henüz Dünya Savaşı'ndan doğan kargaşanın egemen olduğu bir dönemde toplanmıştı. Yani Avrupa devletlerinin kendilerini yeni siyasal duruma henüz uydurmaya başladıkları; dış siyasetlerinin yönü ve hedeflerinin henüz tanımlanmamış olduğu ve pek çok kimsenin bilincinde bu noktada yanlış görüşlerin hüküm sürdüğü bir dönemde.

Dünya Savaşı'nın, savaşların sonuncusu olduğu hayalinin yol açtığı bu dönemde barışçı hareket çok yaygındı. O sıralarda hiçbir hükümet, saldırı ve emperyalist yayılmayı açıkça savunmaya ve savaşı yüceltmeye cesaret edemezdi.

O günden bu yana geçen 13 yılda bu konuda bazı değişiklikler oldu. Güçlü barışçıllık akımının gücü azaldı ve bu akım dağılarak, küçük, zayıf, birbiriyle ilgisi olmayan derecikler haline geldi.

Uluslararası çelişmeler yeni baştan son derece keskinleşti ve halkları ortaçağdan yeniçağa, Dünya Savaşı'na kadar kanlı çatışmalara itmiş olan güçler, bazı ülkelerde yeniden küstahça başlarını kaldırdılar. Onlar tamamen açık bir şekilde ve hayasızca savaşı savunmaktadırlar ve onun hazırlığı içindedirler.

Üstelik bir yandan dünyada gerçek savaşlar hiçbir şekilde ortadan kalkmamış, diğer yandan da bu dönemde hemen hemen bütün ülkelerin dış politika amaçları kesin çizgiler kazanmıştır.

Biz bugün, kuşkusuz yanılmaksızın, mümkün olan en büyük ölçüde barışı korumak çabasında olanlarla, bunun aksine tüm siyasetlerini barışı zedeleme üzerine oturtanlar arasında bir ayırım yapabilecek durumdayız.

İşte bütün bu değişiklikler ve bütün bu yeni etkenler, bu konferansın karşısında duran sorunların çözümünde kaçınılmaz olarak göz önüne alınmalıdır. Bunu yaparken özellikle, Lozan Antlaşması'ndan bu yana geçen zaman içinde Türkiye Cumhuriyeti'nin barışçı niyetlerini yeteri ölçüde kanıtlamış olduğunu da dikkate almalıyız.

Benim görüşüme göre Türkiye'nin barışçı ruhu, onun önerilerine karşı alacağımız tutumda belirleyici etken olmalıdır. Bu öneriler, kendi toprağını kayıtsız şartsız savunma hakkını yeniden elde etme hedefini güdüyor. Bireyin savunma hakkı soyut olarak ele alınmamalı, barışın genel çıkarları ile birleştirilmelidir. Bu hak karşısında takınılacak tavır, eğer onun diğer ülkelerin zararına olacağı ya da bir saldırı amacı için kullanılacağı kaygısı varsa, zorunlu olarak değişik olur. Aynı şeyi, anlaşmaların yeniden gözden geçirilmesiyle ilgili olarak da söyleyebiliriz. Bu gözden geçirme, barışın korunması ile tamamen uyum halinde ise ve barışı daha da sağlamlaştıracaksa, takınılacak tavır, elbette ki bu gözden geçirmenin siyasal sarsıntılara yol açacağı, barışı, uluslararası huzuru bozacağı ya da diğer ülkelerin çıkarlarını zorla zedelemeye yol açacağı bir durumda takınılacak olandan tamamen farklı olacaktır.

Bana öyle geliyor ki, Lozan Antlaşması sorunu konferansa katılan ve barışçı amaçlar taşıyan tüm ülkelerin iyi niyeti ile çözümlenebilecektir. Bunun için Türkiye'nin haklı taleplerine olumlu yanıt verilmeli ve aynı zamanda tüm Karadeniz devletlerinin çıkarları korunmalıdır. Böylece Karadeniz Bölgesi'nde barış güvence altına alınacak ve güçlendirilecektir. Bu da dünya barışının sağlanmasına hizmet edecektir.

Sovyet heyeti bu konferansta diğer ülkelerin heyetleriyle böyle bir anlayış içinde birlikte çalışmaktan mutluluk duyacaktır.

Rundschau
25 Haziran 1936, sayı 29, s.1147

Journal de Moscou

BOĞAZLAR KONFERANSI'NIN YENİDEN TOPLANMASI KONUSUNDA SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN TUTUMU

30 Haziran 1936

1923 Lozan Antlaşması'nı imzalayan devletlerin Boğazlar rejimi konusunda Montrö'de yaptıkları konferans, çalışmalarını esas olarak bitirdi. Türk hükümeti tarafından hazırlanan yeni anlaşma tasarısı üzerindeki genel tartışma sonuçlandı. Konferans, artık tek tek maddelerin tartışmasına geçiyor. Sorunları, var olan sözleşmelerin düzeltilmesiyle ilgili olarak gözden geçiren sayısız uluslararası konferanstan farklı bir şekilde Montrö Konferansı, pratik çalışma havası içinde devam ediyor. Konferansta, bütün taraflar için kabul edilebilecek bir çözüm bulmak genel isteğinin egemen olduğu hissediliyor.

Türkiye Cumhuriyeti'nin istekleri esas olarak iki sorunda toplanıyor: Boğazlar bölgesinin askerden arınmış durumuna son verilmesi ve Boğazlar'dan savaş gemilerinin geçişi konusunda yeni bir hukuksal düzenleme yapılması.

Sovyetler Birliği'nin bu iki sorun karşısındaki tutumu kesin ve açıktır. Bu sorunlar uluslararası ilişkiler gündemine geldiği ilk andan beri Sovyet hükümeti tarafından şaşmaz bir biçimde savunulmuştur. Daha önce Lozan Konferansı sırasında olduğu gibi şimdi de, Sovyetler Birliği Temsilcisi Dışişleri Halk Komiseri Litvinov, Sovyet hükümeti adına, Türkiye Cumhuriyeti'nin, kendi topraklarını savunmaya ilişkin sınırsız hakkının yeniden tanınması konusundaki isteklerini hemen desteklediğini açıkladı.

Türkiye Cumhuriyeti'ni en az diğer ülkeler kadar zarara sokabilecek, artan savaş tehlikesinin inkâr edilemeyecek kadar belirginleştiğini son yıllardaki olaylar kanıtlamaktadır. Bu gerçek, Türkiye'nin isteğini daha da haklı kılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün topraklarını savunma hakkı sorununun somut olarak incelenmesi sırasında, Litvinov'un doğru olarak açıkladığı gibi, yeni Türkiye'nin değişmez barış yanlısı siyasetine hak vermek kaçınılmazdır.

Aynı şekilde Sovyet hükümetinin, Montrö Konferansı'nda sunulan diğer sorunun incelenmesinde ve karara bağlanmasındaki tutumu da berraktır. Konferansta, Boğazlar rejimi sorunu, Boğazlar'ın, Karadeniz'e kıyısı olan devletler ve dünyadaki diğer devletler arasında bir bağlantı yolu olarak rolü, Litvinov tarafından en açık bir biçimde ortaya kondu. Sovyetler Birliği kendisi için, Türkiye'nin herhangi bir şekilde egemenlik haklarını sınırlayabilecek veya topraklarının güvenliğini tehdit edebilecek hiçbir ayrıcalık istemiyor. Ancak Sovyetler Birliği, uygulanacak çözümde Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin özel durumunun göz önünde bulundurulmasını öneriyor. Boğazlar, bu devletler için Karadeniz'den uluslararası açık denize tek çıkış yoludur.

Türk hükümeti tarafından konferansa sunulan ilk tasarıda, kıyı devletlerinin özel durumu kısmen dikkate alınmıştı. Türk hükümeti, konferansta tasarının ele alınmasının da gösterdiği gibi, bu konuda daha da ilerlemenin Türkiye Cumhuriyeti'nin çıkarlarıyla bağdaştığını anlıyor. Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin haklarının bu biçimde genişlemesine itirazlar diğer devletlerden geliyor. Fakat bu itirazların görüşmeler sırasında Sovyet heyetinin hem haklı temellere dayanan tezleri hem de ikna gücü nedeniyle geri alınacağı umulabilir.

Böyle elverişli bir havada başlayan Montrö Konferansı'nın olumlu bir sonuç vermesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün toprakları üzerinde sınırsız egemenliği yeniden kurarak tatmin edilmesini ummamak için hiçbir neden yoktur. Fakat aynı zamanda Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin Türkiye'nin egemenliğine aykırı olmayan yaşamsal önemdeki çıkarları da güvence altına alınmalıdır.

Rundschau
9 Temmuz 1936, sayı 31, s.1233

Gabriel Péri* (Paris)

MONTRÖ KONFERANSI

16 Temmuz 1936

Bundan birkaç gün önce, artık Montrö Konferansı'nın buhranından söz edilebilirdi. Nasıl? Ve neden? Çünkü Konferans, Haziran sonlarında açıldığında, tarafların önüne ciddi zorlukların çıkacağı sanılmıyordu.

Türkiye Cumhuriyeti'nin istemlerine karşı çıkılmadı ve hiç kimse, bu istemlerin haklılığına karşı elle tutulur bir itiraz ileri süremedi. Ayrıca, bir zamanlar Osmanlı İmparatorluğu ile Çarlık Rusya'sı arasındaki çekişme konuları da, Çarlıkla ve eski Türkiye ile birlikte yok olup gitmişti. Sovyetler Birliği, bütün gizli antlaşmaları, bu arada öncelikle de Çarlığın Türkiye'yi baskı altına almak için araç olarak kullandığı anlaşmaları geçersiz saydı. Türkiye Cumhuriyeti ise, kendisini Osmanlı İmparatorluğu'nun üzerine yıkmış olduğu engellerden kurtarabilecek bir güç kazanmayı başardı. Bundan başka Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında güven ve dostluk ilişkileri kuruldu. Sovyetler Birliği, bütün gücü ile bu yeni devletin yükselmesini destekledi. Ve hatta denebilir ki, Sovyetler Birliği olmasaydı, onun genç Türkiye'ye sağladığı güvenilir işbirliği olmasaydı, Türkiye, Boğazlar'ın yeniden askerileştirilmesi istemini uluslararası bir konferansa getiremeyecekti. Montrö Konferansı'na kendine özgü bir nitelik veren bir diğer durum daha vardır. Türkiye'nin kendi istemini kabul ettirmek ve uluslararası bir antlaşmanın bir maddesini iptal ettirmek için başvurduğu taktik, neyse ki Hitler Almanya'sının başvurduğu yöntemin tam tersidir. Almanya, 7 Mart'ta bir antlaşmayı yırtıp atmış ve sonuçları, Avrupa'da hâlâ gelişmekte olan bir sarsıntıya yol açmıştı. Türkiye ise, bunun tersine, davasını uluslararası bir konferansta savunarak mücadele ediyor. Ve bu tartışmaların sonucunda Türkiye'nin istemiyle ilgili olan devletler arasındaki ilişkiler güçlenecektir.

Boğazlar Konferansı, işte böyle olumlu bir havada açılmıştır. Türkiye'nin istemleri sonuç olarak nereye varıyor? Ankara hükümeti, Boğazlar bölgesinin bundan böyle askerileştirilmesinin gerektiğini ileri sürüyor ve savaş gemilerinin Boğazlar'dan geçişi için yeni bir rejim saptanmasını istiyor.

Birinci sorun zorluk yaratmamaktadır. Boğazlar'ın askerden arındırılması, genel güvenlik açısından hiçbir kazanç sağlamadığı gibi, Türkiye'nin

egemenliğine de göz yumulamayacak bir kısıtlama getirmektedir. Sovyetler Birliği'nin temsilcileri, Lozan'da bu kısıtlamaya karşı çıkmışlardı. Bu yüzden Türkiye Cumhuriyeti'nin başvurusunu desteklemeleri büsbütün gerekliydi ve nitekim Montrö'de bunu yaptılar.

Geriye, Karadeniz'i dünyaya bağlayan Boğazlar'ın rejimi sorunu kalıyor. Boğazlar, Karadeniz'de kıyısı olan ülkelerin açık denizlere tek çıkış yoludur. Bu durum dikkate alınmalıdır. Boğazlar için iki çeşit rejim düşünülebilir. Ya Karadeniz bir kapalı deniz ilan edilir ve bu durumda kıyı devletlerinden birine ait olmayan tüm savaş gemilerinin Karadeniz'e girmesi yasaklanır. Ya da Karadeniz bir açık deniz olarak kabul edilir. Bu durumda ise, Sovyetler Birliği, kendi savaş gemilerinin İstanbul ve Çanakkale boğazlarından kısıtlanmaksızın geçişini isteme hakkına sahiptir.

Peki Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlerin savaş gemileri için hangi rejim uygulanacaktır? Bu devletlerin savaş gemileri Karadeniz'e sadece nezaket ziyareti için veya Milletler Cemiyeti'nin bir kararı üzerine kıyı devletlerinin birine yardım görevini yerine getirmek için geçebilirler.

Ya Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin savaş gemileri için hangi rejim uygulanacaktır? İşte tam da bu noktada Konferans'ta buhran patlak verdi. Fransız hükümetinin genel olarak desteklediği Sovyetler Birliği temsilcisi heyeti, kıyı devletlerinin haklarının kısıtlanmasının bu devletlerin güvenlik örgütlenmesine indirilmiş bir darbe olacağını belirtti. Sovyetler Birliği'nin Karadeniz'deki tersanelerinde inşa edilen savaş gemilerinin hedefleri olan üslere gitmesini yasaklamak için hiçbir neden yoktur. Aynı şekilde başka tersanelerde inşa edilen savaş gemilerinin de Karadeniz kıyısındaki üstlerine gelmelerini yasaklamak için hiçbir neden yoktur.

Türkiye Cumhuriyeti temsilci heyetinin Montrö Konferansı'na sunduğu tasarının, Sovyetler Birliği'nin bu isteğini dikkate almaması son derece üzücüdür. Litvinov'un sorunu berrak bir biçimde ortaya koymasına ve bu tartışmanın uyandırdığı uluslararası tepkilere karşın, Türkiye'nin tavrını değiştirmemesi, ne yazık ki, Ankara hükümetine can sıkıcı bir baskının yapıldığını kanıtlıyor.

Karadeniz'in bir açık deniz ilan edilmesi halinde, kıyı devletlerin haklarının kısıtlanması ister istemez Sovyetler Birliği'nin savunma olanaklarının kısıtlanması anlamına gelir. Ve bu da, somut bir biçimde, Sovyetler Birliği'ni Türkiye'den, Boğazlar'ı kullanma yetkisini istemek zorunda bırakır. Bu yüzden Sovyetler Birliği'ne karşı düşmanlıkları ile tanınanların hepsi de Türkiye'nin önerisini hemen desteklediler. Japonya ve Almanya'nın

Türkiye’nin önerisini onaylamaları aslında Ankara’daki yöneticileri tedirgin etmelidir. Gerçekte de Japonya ve Almanya’nın tek amacının Sovyetler Birliği’nin savunma olanaklarını kısıtlamak olduğu –nitekim Tokyo ve Berlin’deki efendiler bunu hiç gizlemiyorlar– bilinmektedir. Ama Türkiye Cumhuriyeti’nin de bu görüşte olduğu söylenebilir mi?

İngiltere’nin tutumu konusuna da özellikle değinmek gerekir. Montrö’de, Türkiye’nin önerisini Litvinov’a karşı en ateşli bir biçimde savunan gerçekte de Lord Stanhope oldu. Konferans’taki kavga yer yer Sovyetler Birliği ile İngiltere arasındaki sert çekişmeler dönemini hatırlatıyordu. Her neyse, İngiltere’nin Montrö’deki tavrı büyük bir huzursuzluk yaratmaya yaradı. Bu tutum her şeyden önce İngiltere’nin yönetici çevrelerinde Sovyet düşmanı önyargıların hâlâ güçlü olduğunu kanıtlamaktadır. Bu tutum aynı zamanda, İngiltere hükümetinin güttüğü hedeflerde ortak güvenlik ve Milletler Cemiyeti politikasının zayıflamakta olduğunu gösteriyor. Herkesin bildiği gibi Sovyetler Birliği heyeti, Milletler Cemiyeti antlaşmasına göre saldırıya uğramış sayılan bir devlete yardım ve destek sağlamak amacının söz konusu olduğu her durumda, bütün devletlerin savaş gemilerinin Boğazlar’dan serbest geçiş ilkesini savunmaktadır. Lord Stanhope ise günlerce bu öneriye karşı çıktı.

İngiltere’nin tavrı, Berlin’de büyük bir hoşnutluk yarattı. Zaten ne zaman barışın korunmasını isteyen devletler arasında fikir ayrılığı çıksa bu böyle olur. Hitler basını, Lord Stanhope’un dile getirdiği Sovyet düşmanı eğilimleri selamladı. Hitler basını, bunu İngiltere’nin, Sovyetler Birliği ile Fransa arasındaki antlaşmaya düşman olduğunu gösteren bir kanıt olarak yorumladı.

Montrö’de bazı heyetlerin tavırları ve Sovyetler Birliği’nin haklı istemlerine karşı gösterdikleri anlayışsızlık, barış davasından çok maceracıların karanlık emellerine hizmet etmektedir. Eğer İngiltere, Sovyetler Birliği’nin önerilerine kararlılıkla karşı çıkmakla kendi güvenliğini sağlayabileceğini düşünüyorsa çok yanılıyor. İngiltere yöneticileri 26 Haziran’da İtalyan Generali Valle ile Alman Genelkurmayı arasında imzalanan antlaşma üzerinde düşünürlerse daha iyi ederler! İtalya Almanya’ya On İki Ada’dan birini vaat ediyor. Mussolini Hitler’e eski rüyası olan Bağdat seferini gerçekleştirmede yardım edeceğini vaat ediyor. Hitler ise, Mussolini’nin Akdeniz bölgesinde İngiltere’nin gücüne karşı giriştiği saldırıda ona yardım ediyor. Bu sonuçları doğuran bir siyaset ne ortak güvenliğe hizmet eder ne de İngiltere’nin güvenliğine!

Montrö, 15 Temmuz

Boğazlar Konferansı’nda bugünkü genel kurul toplantısından sonra yayınlanan bildiri, en önemli noktalarda görüş birliğine varıldığını göstermektedir. Maddelerin çoğunluğu genel kurulca kabul edildi. Anlaşmanın imza tarihi artık redaksiyon kurulunun ve teknik komisyonun çalışmalarına bağlı. İmzanın bu hafta içinde gerçekleşeceği sanılmaktadır.

Rundschau
16 Temmuz 1936, sayı 32, s.1281

Litvinov

MONTRÖ KONFERANSI’NIN KAPANIŞINDAKİ KONUŞMASI

Cenevre
21 Temmuz 1936

Montrö Konferansı’nın kapanışında Sovyetler Birliği Dışişleri Halk Komiseri Litvinov, yeni Boğazlar Antlaşması’nın imzalanmasıyla ilgili olarak şu konuşmayı yaptı:

Bugün alçakgönüllü bir konferansın kapanışında bulunuyoruz. Cenevre gölünün sakin bir köşesinde toplanmasına ve sayıca az kişinin katılmasına rağmen, bu konferansın uluslararası toplantılar tarihinde seçkin bir yer tutacağı kesindir. Uluslararası bir antlaşmayı tekrar gözden geçirmek ve değişen koşullara uygulamak için toplanan Montrö Konferansı değerli bir görev yerine getirmiştir. Konferans, değişen bütün koşulları hesaplayarak, Boğazlar’ın güvenliği için Lozan Konferansı’nda Türkiye’ye gerçek bir güvenlik duygusu verilemediğini kabul etti ve bundan gerekli sonuçları çıkarttı.

Hatta Konferans daha da fazlasını yaptı. Boğazlar sorununu birkaç devlet arasında yüzyıllar boyu süren bir çatışma olarak ele alan ve bu nedenle Konferans’ın dağılacağını uman bazı modası geçmiş görüşleri düzeltti. Böyle bir başarısızlığa uğramayı önlemek için Konferans’ın göz önünde tutması gereken şuydu: Emperyalist devletlerin diplomasisine konu olmaktan öteye gidemeyen eski Osmanlı İmparatorluğu’nun yerini, kurucusu, büyük reformcu Atatürk’ün önderliğinde umut ve enerji dolu olarak, hızlı adımlarla gelişme yolunda ilerleyen ve şimdi Avrupa’da barışın kurulmasında gittikçe artan özel bir payı olan genç Türkiye Cumhuriyeti almıştır.

Bundan başka Konferans şunu da göz önünde bulundurmak zorundaydı: Karadeniz’in büyük kısmı, bugün büyük devletler arasında yeni topraklar fethetmek amacıyla yapılan emperyalist çatışmalara katılabilmek için, Karadeniz’i bir sıçrama tahtası olarak kullanma çabasında olan eski emperyalist Rusya’nın değil, ilk işi bütün emperyalist amaçlardan vazgeçmek olan ve o zamandan beri sistemli ve şaşmaz bir şekilde barış siyaseti izleyen, sadece kendi güvenliği için değil, uzak veya yakın bütün diğer devletlerin güvenliği için özen gösteren yeni bir Sovyet Sosyalist Devleti’nin elindedir.

Bu iki yeniden doğmuş devletin, Sovyetler Birliği ve Türkiye’nin arasındaki on beş yıllık sıkı dostluğun bozulamayacağı ve sadece geçici basit bir işbirliğinin söz konusu olmadığı saptanmalıdır. Konferans, henüz yeterli bir ölçüde olmasa bile, kıyı devletlerinin Karadeniz’deki ve Boğazlar’dan geçişteki özel hakkını tanıyor. Aynı şekilde, Karadeniz’in özel coğrafi durumunu ve denizlerin mutlak serbestisi genel kavramının burada tam olarak kullanılamayacağını kabul ediyor.

Sovyet heyetine gelince, bu ilkelerin kabul edilmesi için çalışırken, Karadeniz içinde ticaret gemilerinin sınırsız serbestisine ve kendi kıyılarındaki limanlarla diğer denizlerdeki limanlar arasındaki bağlantıların güvence altına alınmasına bir an bile karşı değildi. Sadece, barış zamanında da, fakat daha çok savaş zamanında, kıyısı olmayan devletlerin savaş gemilerinin serbestçe geçmesine belli bir kısıtlama getirilmesi için çalıştı. Sovyet heyeti, böylece, kıyılarıyla birlikte bu geniş bölgeyi gelecekteki olası bir savaş tehdidinden korumak ve tek bir saldırgan amacı olmadığından kuşku duyulmayacak kıyı devletlerin güvenliğini sağlamlaştırmak çabasındadır. İki kıtanın birleştiği böyle önemli bir bölgede barış ve güvenliği güvence altına almakla, kanımca dünya barışını sağlamlaştırma davasına yaptığımız hizmet hiç de küçük değildir.

Son olarak Sovyet heyeti, hazırlanmış olan yeni uluslararası belge ile diğer var olan barış araçları, yani Milletler Cemiyeti anlaşması ve karşılıklı yardım sözleşmeleri arasında bir bağ kurmak çabasındaydı.

Sovyet heyeti, tam olmasa bile, dikkate değer bir ölçüde bu hedefe ulaşıldığını olağanüstü bir hoşnutlukla kaydeder. Bütün meslektaşlarıma, özellikle Konferans’ın kapanış aşamasında açıkça görülen karşılıklı anlayış ve uzlaşma havasının yaratılmasındaki çalışmaları için teşekkür ederim. Bana öyle geliyor ki, bu Konferans’a katılan herkes hoşnut kalmıştır, aramızda hiç kimse hoşnutsuz değildir. Aynı şekilde Konferans, burada bulunmayan ve barıştan yana çıkarları korunan devletlerin hoşnutsuzluğuna da yol açmadı.

İçten inancım şudur ki, imzalanan anlaşma, bir özel sorunun çözümü, tarafların çıkarlarına tamamen uygun olduğu için, aralarında var olan ilişkilerin bundan böyle genel olarak daha da iyileşmesine yarayacaktır.

Fakat Konferans’ın önemi, tartışılan konuların sınırının çok ötesindedir. Konferans, hükümetlerin uzak görüşlülüğüne olan inancın, uluslararası sorunların barış içinde ortak çözümünün olası olduğuna duyulan inancın kaybolmaya başladığı bir anda toplandı. Konferans, halklar arasında ilişkilerin ilerici biçimlerini bir kenara atan, ortak tartışma ve uluslararası anlaşmazlıkların giderilmesine karşı çıkan, zorun egemenliğini ve bazı ülkelerin başkalarının zararına birleşmelerini öne süren düşüncenin, yeniden, hem de en iğrenç biçimiyle belirdiği bir anda toplandı.

Konferansımızın başarıyla sonuçlanması, bu düşünce temsilcilerinin Konferans’ın sonuçları karşısında gösterdikleri öfkeden de anlaşıldığı gibi onlara ilk öldürücü darbeyi indirdi. Bu düşünce okulunun yeniden doğması, uluslararası yaşamda siyasal bir bunalıma neden oldu, karanlık ve

kötümserliğe, kaderciliğe ve kuşkuculuğa yol açtı. Bu karanlık durumda ilk parlak ışık Montrö Konferansı'ydı. Konferans'ın sonuçları, uluslararası yaşamın yakında kesin olarak, verimsiz tartışma ve çatışma kısırdöngüsünden, uluslar arasında gerçek ve geniş işbirliği denizine çıkılacağı ve en sonunda üzerinde "Bütün halklara genel barış ve güvenlik" yazılı limana ulaşılacağı umudunu haklı çıkarıyor.

Rundschau
23 Temmuz 1936, sayı 33, s.1333-1334

İZVESTİYA GAZETESİNİN BOĞAZLAR ANTLAŞMASI KONUSUNDAKİ YORUMU

Moskova
21 Temmuz 1936

İzvestiya, Montrö Konferansı'nın kararları konusunda şu açıklamayı yapmıştır:

"Montrö Konferansı'nın çalışmalarını sonuçlandıran yeni Boğazlar Antlaşması'nın imzalanması, Sovyet diplomasisinin Montrö'de, sadece Sovyetler Birliği'nin çıkarları açısından değil, aynı zamanda barış açısından da ısrarla savunduğu düşüncenin bir zaferidir. Sovyet diplomasisinin birinci hedefi, Karadeniz'de barışın güvence altına alınmasıydı. İkinci hedefi ise, Sovyetler Birliği'ne gemilerini Karadeniz'den çıkartarak Sovyet filosunun bulunduğu diğer yerlere götürebilme ve geri döndürme hakkının tanınmasıydı. Sovyetler Birliği'nin Montrö'de ulaşmak istediği üçüncü ve en önemli hedef ise, Milletler Cemiyeti statüsü temelinde olmalıydı.

> Sovyetler Birliği bu bakış açısından hareket etmektedir; yani Milletler Cemiyeti'nin korunması ve güçlendirilmesi için mücadelenin zorunluluğu ve barışın ortak bir biçimde örgütlenmesi açılarından. Elbette, böylece savaş durumunda Boğazlar'ın rolü sorununun da çözümlendiğini düşünmek, yanıltıcı bir umuda kapılmak olur. Savaş çıktığında durumu belirleyecek olan, doğal olarak, Milletler Cemiyeti'nin var olup olmayacağı, varsa neyi temsil edeceği, Akdeniz'de hangi güç ilişkilerinin egemen olacağı, Karadeniz devletlerinin nasıl bir siyaset izleyeceği vb. olacaktır."

Bundan sonra *İzvestiya*, faşist basının saldırılarına dikkati çekmekte ve şöyle devam etmektedir:

> "Eğer Alman faşist basını, Fransa ve Sovyetler Birliği'nin Türkiye'yi kendilerine alet etmeyi amaçladıklarını iddia ediyorsa, bu ancak, Balkan devletlerinden geçerek Doğu seferine yeniden çıkmış olan Alman faşizminin, Türkiye'ye kendi iradesini zorla kabul ettirmeyi başaramamasından doğan hoşnutsuzluğunun bir ifadesinden ibarettir. Montrö'de imzalanan yeni Boğazlar Antlaşması, Sovyetler Birliği'nin Karadeniz'deki yaşamsal çıkarlarına uygundur. Antlaşma, dostumuz olan Türkiye'nin haklı çıkarlarını sağlamakta ve Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki egemenliğini yeniden kurmaktadır. Son olarak, Antlaşmanın hükümleri, barıştan yana olan herkesin isteklerine uygundur. Uluslararası güvenliğin ortak bir biçimde sağlanmasından yana olanlar, önemli bir meydan savaşından zaferle çıktılar."

Rundschau
23 Temmuz 1936, sayı 33, s.1334

R. Davos*

FAŞİST ALMANYA'NIN TÜRKİYE'DE YAYILMASI

25 Şubat 1938

Göbbels, Nünberg'deki faşist parti kongresinde şunu açıkladı: "Davamız… Türkiye'de de başarıyla gelişmektedir." Böyle bir iddiada bulunurken Göbbels hangi nedenlere dayanıyor? Yoksa bu sadece bir laf cambazlığı ya da gevezelik miydi? Hayır, ne yazık ki Göbbels'in övünmesine temel olan gerçekler var.

Türkiye, emperyalist devletler, özellikle Alman emperyalizmi için eskiden beri iştah açıcı bir lokmadır. Emperyalistler, daha 1922 yılında Türkiye halkından ilk ciddi cevabı aldıkları halde, soyguncu emellerine son vermediler.

Emperyalist Alman sermayesi daha emperyalist savaştan önce Türkiye'ye girmeye başladı. Bu giriş emperyalist savaştan kısa bir süre önce yoğunlaştı ve savaş sırasında Alman emperyalizmi Türkiye'deki iktisadi ve siyasal etkisini genişletti. Türkiye'den bir sömürge gibi yararlandı.

Fakat Dünya Savaşı'ndan zayıf ve yenik çıkan Alman emperyalizmi, Türkiye'de uzun bir süre eskisi gibi etkin bir rol oynayamadı. Türkiye'deki mevzileri zayıfladı.

Türkiye halkı, ulusal bağımsızlığını kanı pahasına kazandı. Fakat, kazanılan siyasi bağımsızlığı sağlamlaştırmak için Türkiye'nin ekonomik ve siyasal gelişmesini durduran yabancı sermayenin mevzilerini ve dayanaklarını yıkmak zorundaydı. Feodal kalıntılar tasfiye edilmeli, gericilik ve emperyalizmin ajanları yok edilmeli ve sultanlığın kanlı rejimi tarafından ezilmiş halk kitleleri örgütlenmeliydi. Kitlelerin ekonomik, siyasal ve sosyal-kültürel hakları güvence altına alınmalıydı.

Ülkenin ekonomik bağımsızlığının temeli olan ulusal bir sanayi gelişmeye başladı. Yabancı sermayenin elinde bulunan en önemli ekonomik işletme ve ayrıcalıklardan bir bölümü yavaş da olsa giderek devlet tarafından satın alındı. Devlet, Türkiye'de Alman emperyalizminin elindeki büyük bir koz olan Anadolu-Bağdat Demiryolu'nu satın aldı. Ergani Bakır Madenleri de devletin eline geçti. Alman sermayesinin etkinliği bir dizi ekonomik işletmelerde azalmaya başladı, Alman bankalarının faaliyeti (Deutsche Gesellschafts-Bank ve Deutsche Bank'ın şubeleri) sınırlandırıldı vb.

Almanya'da faşizmin iktidara gelmesiyle görünüm değişmeye başladı. Faşist Almanya soyguncu gözlerini tekrar Türkiye'ye dikti. 20 Ekim 1937 tarihli *Haber* gazetesi bundan ötürü şunları yazıyor:

> "Bütün soyguncu devletlerin başında gelen ve daha önce de doymak bilmeyen aç gözlerini ana vatanımızın üzerine diken Almanya'nın yöntemlerine çok büyük dikkat göstermeliyiz. Wilhelm Almanya'sının ve şimdiki faşist Almanya'nın hedeflerinin aynı olduğu açıktır."

Aynı konuda başka bir Türk gazetesi *Temps* şunları yazıyor:

> "Faşist emperyalist devletler dünyayı aralarında tekrar paylaştılar. Bu paylaşmada Türkiye, Almanya'ya düştü… ve Almanya bu payı ele geçirmeye çalışıyor."

Türkiye, coğrafi bakımdan, Balkan ülkeleri ve Akdeniz üzerinden doğuya doğru giden saldırgan faşist Alman ve İtalyan emperyalizminin yayılma yolu üzerindedir. Alman faşistleri saldırgan siyasetlerini yürütmek için Türkiye'ye yaklaşmaya ve onu SSCB'ne karşı saldırıda bir üs haline getirmeye çalışıyorlar. Saldırgan planlarını, Türkiye ile iktisadi, sosyal ve kültürel ilişkiler ardına saklıyorlar.

Emperyalist ülkeler, özellikle faşist Almanya, Türkiye halkının kazanılan bağımsızlığı sağlamlaştırma mücadelesinde karşılaştığı her zorluktan yararlanıyorlar. Bunlar Türkiye'deki etkilerini kuvvetlendirmek çabasındadırlar.

1929-1934 ekonomik krizi, daha yeni doğrulmaya başlayan Türk ekonomisini de yıkıntıya sürükledi. Bu, Türkiye'nin dış ticaretinde görülebilir.

1930 senesinde Türkiye'nin toplam ihracatı 150 milyon Türk lirasıydı. 1933'te bu miktar 90 milyon liraya düştü. İhracat daha sonra tekrar çok yavaş yükseldi ve 1936'da 115 milyona ulaştı. Türkiye'nin ithalatı 1930 yılında 145 milyon Türk lirasıydı. 1933 senesinde 75 milyona düştü. 1936 yılında tekrar 90 milyon liraya ulaştı.

İthalattaki büyük düşüşün, ulusal sanayiyi özendirmeyi hedef alan hükümet siyasetinin bir sonucu olduğunu dikkate almak gerekir.

Çeşitli ülkelerle ticaret ilişkilerinin gelişmesi şöyle bir görünüm veriyor: 1930 yılında Türkiye'nin ihracatının yüzde 12'si Fransa'ya yapılıyordu. 1936 senesinde ise, sadece yüzde 3,1'i. Fransa'dan Türkiye'ye yapılan ithalat 1930'da yüzde 10,1'e varırken, 1936 yılında sadece yüzde 2,5'ti.

Türkiye'den İngiltere'ye yapılan ihracat 1930 yılında toplam ihracatın yüzde 8,8'ini tutuyordu. 1936 yılında sadece yüzde 5'iydi. Bu arada İngiltere'de yapılan ithalat yüzde 12'den yüzde 6,3'e düştü. Türkiye'nin ihracatında İtalya'ya düşen pay 1930'da yüzde 21,1, 1936 yılında sadece yüzde 3,6'ydı. İtalya'dan yapılan ithalat yüzde 14'ten yüzde 2,2'ye düştü. Türkiye ve İtalya arasındaki ticarette görülen bu büyük daralma, İtalya'nın Habeşistan'a karşı yaptığı soygun savaşı sırasında İtalya'ya uygulanan iktisadi zorlamalara Türkiye'nin de katılması sonucuydu.

Buna karşılık Almanya'nın, Türkiye'nin ihracatındaki payı 1931 yılında yüzde 10,62'den, 1936'da yüzde 51'e yükseldi. Almanya'nın aynı yıllardaki Türkiye ithalatındaki payı yüzde 21'den yüzde 45,9'a çıktı. 1937 yılının ilk dört ayında Türkiye'nin Almanya'ya ihracatı 23 milyon Türk lirası, yani 44 milyon lira tutan toplam ihracatın yüzde 51,6'sıydı. Türkiye'nin Almanya'dan ithalatı da aynı zamanlarda yüzde 49,6'ya ulaştı.* Aşağıdaki sayılar Türkiye'nin Almanya ile yaptığı dış ticaretin oransal olarak artışını iyi bir şekilde göstermektedir. Her senenin ilk dokuz ayında,

Sayılar, Türkiye'nin Almanya'ya ihracatının geçen yılın son 9 ayında, ondan önceki yılın aynı aylarına göre yüzde 17,4 ve Almanya'dan ithalatta yüzde 15,8 arttığını gösteriyor.

Türk dış ticareti 1932-1933 yıllarında en düşük seviyeye inmişti. Tam bu zor anda Almanya "cömert" müşteri ve kurnaz işadamı olarak Türkiye ile ticari ilişkileri geliştirmeye başlıyor. 11 Kasım 1937 tarihli Türk *Temps* gazetesi bu konuda şöyle yazıyor:

> "1929-1932 yıllarındaki dünya buhranı bizi de içine aldı. İhraç mallarımız için alıcı yoktu, bu nedenle Almanya ile ticari ilişkilerimizi güçlendirmek zorundaydık."

Türk Alman ticaret ilişkilerinin biçimini ve işleyişini incelemek ilgi çekicidir. 1) Yürürlükteki Türk-Alman Ticaret Anlaşması'na göre, Türkiye Almanya'dan ithal ettiği mallardan yüzde 20 fazlasını Almanya'ya ihraç etme hakkına sahipti; 2) Almanya'dan satın alınan mallar Klering sistemine göre ödeniyordu; 3) Malların değerlendirilmesi markın önceden saptanan değerinin

kuru üzerinden yapılıyordu. Resmi olarak markın kuru yüksektir, fakat borsada çok düşük değer bulunuyordu. Çünkü mark “çürük”tü. Klering sistemi ve “çürük” mark, Alman mallarının yüksek fiyattan satılmasını, buna karşılık Türk mallarının yok pahasına satın alınmasını sağlıyordu. Bu ticaretten en kazançlı Almanya’nın çıktığı açıktır.

Bu ülkelerin ticari ilişkilerindeki bir özelliğe de dikkat çekmek gerekir. Almanya 1936 yılında Türkiye’den ihraç edilen bütün kuruüzümün yüzde 75’ini, incirin yüzde 60’ını, fındığın yüzde 25’ini, tütünün yüzde 24’ünü, taze sebzenin yüzde 35’ini vb. satın alıyordu. 24 Mart 1937 günü Türk gazetesi *Temps* bu sorunun yanıtını veriyor: “Almanya bu malları mutlaka Türkiye’den almak zorunda değildi. Başka pazarlardan da satın alabilirdi. Fakat böylece ülkemizin ihracatını kendi tekeli altına almak ve Türkiye’nin iç pazarına hâkim olmak istiyordu.” Ayrıca Almanya indirimli satın aldığı bu ucuz malları diğer ülkelere satıyordu. Böylece bir yandan içeri döviz sokuyor, diğer yandan Türk dış pazarını kendine çekiyordu. Bu ticaret Türkiye için elverişsiz sonuçlar doğurdu. Almanya Türkiye’den durmadan mal ithal ediyor, Türkiye’ye büyük borçlar yapıyordu. Öyle ki, Almanya’nın ödenmemiş Türk malları karşılığında toplam borcu Başbakan Celal Bayar’ın üç ay önce belirttiği gibi, aşağı yukarı 88 milyon mark veya 43 milyon TL. tutuyordu.

Tek kelimeyle Alman faşistleri, haydutlarının silahlanması için 43 milyon TL. harcadılar.

19 Ekim 1937 tarihli *Temps* gazetesi, Türkiye ve Almanya arasındaki ticari ilişkilerinin sonuçlarını özetliyor ve şöyle yazıyor:

> “Faşist Almanya’nın doğuya doğru yayılmasıyla, Türkiye’yi ve Balkan ülkelerini şu veya bu biçimde bağımlı ülkeler haline getirecek bir siyaset güttüğünü biliyoruz. Bu siyaset Avrupa buhranı döneminde Balkan ülkelerinde ve kısmen Türkiye’de Almanların lehine sonuçlar verdi. Almanya bu ülkeleri ekonomik bakımdan kendine bağımlı kıldı.”

Aynı gazete başka bir yerde, “yeni Alman sömürgeleri” yazısında, Almanya’nın nasıl, gerekli malları ve hammaddeleri satın alarak fazla harcama yapmadan, özel olarak asker bulundurmadan vb. açık veya kapalı bir şekilde Türkiye’yi Almanya’ya bağımlı bir ülke haline getirme çabasında olduğunu gösteriyor.

Türk-Alman ticaret ilişkilerinin sonuçları Türkiye’nin bağımsızlığını tehdit ediyordu. Bunu İsmet İnönü hükümeti de gördü. Bu nedenle hükümet “Cumhuriyet Merkez Bankası”na Almanya’ya ihracat yapanlara kredi

verilmesini durdurma yolunda talimat verdi, Klering sisteminin sonucu, yığılan Alman borçlarının hesaba geçirilmesi ve ödenmesi sorununu ortaya getirdi. Bu amaçla 2-3 ay önce Berlin'de bir protokol imzalandı. Buna göre, 1) Almanya, bir yıl içinde şimdiye kadar birikmiş borçlarını ödemek zorundaydı; 2) Almanya'nın borcu kısmen Türkiye'nin kısa vadeli bir borcuyla karşılanacaktı (Almanya borç hesabına sayılmak üzere bono almaya başladı. Bunun sonucu borsada Türk dış borç tahvillerinin "Uni-Türk" kurunda bir düşüş yarattı); 3) Almanya bu borç karşılığında Türkiye'ye eşyaların satışında indirim yapmayı kabul ediyordu (böylece Almanya mallarını satmak için yeni bir olanak yaratıyordu); 4) Klering sistemiyle Türkiye'nin alacaklısı ve aynı zamanda Almanya'ya borçlu olan ülkelerle üçlü anlaşmaların yapılmasına çalışılacaktı. Bu anlaşmalara göre, Türkiye'deki Alman borçları kısmen, Türkiye'nin kendisinin üçüncü ülkelere olan borçlarının karşılığında ödenecekti. Ayrıca Türkiye Almanya'nın verdiği Alman mallarını bu ülkelere tekrar satacaktı. (Böylece Türkiye, Alman mallarının tekrar satışı için bir aracı haline geliyordu.)

Görüldüğü gibi Alman borçları sorununun bu çözümü Almanya için çok elverişlidir. Türkiye faşist Almanya'nın ördüğü ağa gittikçe daha fazla dolandı. Fakat Türkiye böyle bir anlaşmaya boyun eğmek zorundaydı; çünkü bu tutarlar onun için "donmuş sermaye" anlamına geliyor.

Aynı zamanda Almanya ve Türkiye arasında eski ticari anlaşma yenilendi: 1) Her iki ülkenin ihracat ve ithalatı dengelenecekti. O zamana kadar Türkiye'nin Almanya'ya ihracatı ithalatını geçiyordu; 2) Almanya'nın Türkiye'ye ihracatı senede 40 milyon TL.yi geçmeyecekti. Almanya'nın ihracatı borcun nakit olmayan ödemelerle yerine getirilmesi için ihraç ettiği malları kapsamıyordu; 3) Ticari işlemler TL. üstünden yürütülecekti; 4) Her iki ülke birbirlerinden aldığı malları başka ülkelere tekrar satmamakla yükümlüydü.

Bu ticari anlaşmanın yapılmasıyla Türkiye "çürük" marktan kurtuluyor ve faşist Almanya'nın ticari manevralarına belli bir sınır çiziyor. Fakat bu ticari anlaşma, Türkiye'yi Almanya ile olan ve onu baskı altında tutan ticari ilişkilerden kurtarmıyor.

Bu ülkelerin ticari ilişkilerinin olumsuz ve Türkiye'nin bağımsızlığı için tehlikeli sonuçlarına rağmen, belli bazı Türk ihracatçıları yine de bu ilişkilerin geliştirilmesini istiyorlardı. Büyük ihracatçıların, kompradorların bunda hiçbir kayıpları olmuyor. Çünkü bunlar tarım ürünlerini köylülerden çok düşük fiyatlarla satın alıyorlar. Bu onlara, malları kendi açılarından çok ucuz ve taksitle Almanya'ya satma olanağı veriyor. Onlar için Türkiye'nin

bağımsızlığının korunması değil, kâr elde etmek önemlidir. Son zamanlarda Alman ithalat bürosu Türkiye'deki önemli alımları bu aracılar yoluyla yapmaktadır. Son günlerde Türk gazeteleri seslerini yükselttiler:

> "Almanya, mal stoklarını ve büyük sermayeleri ellerinde toplayan ihracatçılarla ticari ilişkiler içindedir. Bu, Almanya için pazarlarımızda bir tekel durumu yaratıyor."

Almanya ile dış ticaretten küçük ihracatçılar ve tüccarlar büyük ölçüde zarar gördüler. Ayrıca Almanya satın aldığı malların bedelini ancak dokuz ay sonra ödediği ve küçük ihracatçı buna dayanamayacağı için, bunlar Almanya ile ticari ilişkilere girmekten korkuyorlar. Böyle bir durum ülke içinde hoşnutsuzluk ve küçük ihracatçılar arasında protesto hareketleri yarattı.

Almanya, Türkiye'ye ekonomik alanda başka şekillerde de giriyor. Büyük Alman şirketleri yeni köprüler, elektrik fabrikaları, demiryolu ve karayollarının inşası ihalelerini alıyorlar. Almanya, Türkiye'ye lokomotif, vagon, ray veriyor, gemi yapımı siparişlerini alıyor. Böylece, örneğin yalnız Krupp Firması 1937 başında 12 yük ve yolcu gemisinin ihalesini aldı. Almanya'nın askeri ihaleleri de yerine getirmesi ender rastlanan bir şey değildir.

Ayrıca Türkiye'nin dış ticaret borçlarının aşağı yukarı yüzde 15'inin Almanya'ya düştüğünü unutmamak gerekir.

Almanya son zamanlarda pamuk, yün, krom ve savaş için önemli olan diğer mallara karşı talebi artırdı. Türkiye'nin pamuk üretimini birkaç yıl öncesinden satın almayı amaçlıyordu. Bu amaçla Alman ticaret adamları Türkiye'nin bütün pamuk alanlarını tekrar tekrar dolaştılar. Aynı amaçla Alman Bakanı Schacht (Şaht) 1936 sonunda Türkiye'ye geldi ve Türkiye'deki sulama işleri için Alman sermayesine ayrıcalık verilmesi önerisinde bulundu. Bu önerinin ardında Türkiye'nin bütün tarımını bağımlı kılmak planı yatıyordu.

	1934	1935	1936	1937
Almanya'ya ihracat	30,3	57,4	75,0	84,5
Almanya'dan ithalat	39,5	51,7	57,0	66,9
	(Milyon Mark olarak)			

Fakat Almanya'nın aç gözleri bununla doymuyordu. Türk ekonomisinin her köşesine girmek istiyordu. Bizzat Hitler, Türk Ulaştırma Bakanı'na, Türkiye'de sivil havacılığın geliştirilmesi için ticari işbirliği önerisi yaptı.

Görüldüğü gibi faşist Almanya'nın Türkiye'de yayılma yolları ve araçları çok çeşitlidir.

Alman Faşizminin Türkiye'ye Girmesi ve Türkiye'deki Ajanları

Faşist Almanya'nın bütün çabaları Türkiye tarımını, kendisini tamamlayacak şekilde değiştirmeye yöneliktir.

Ülkenin bağımsızlığını tehdit eden "bizim için önemli olan, mallarımızı satmaktır" görüşü egemendir. Bu görüş, Büyük Millet Meclisi'nin kürsüsünden bile söylendi. Meselenin özü bu değildir. Mallar tabii ki satılmalıdır, fakat Türkiye'nin hayatı için önemli olan, malların satışı ile birlikte ülkenin bağımsızlığını da satmamaktır.

Dünyanın savunma kalesi olan ülke ile, SSCB ile ticari ilişkilerin gelişmesi, ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkilerin genişletilmesi hiçbir şekilde Türkiye'nin bağımsızlığını tehdit etmez, tersine sağlamlaştırır. Çünkü, Sovyetler Birliği kendi çıkarına hedefler gütmeden Türkiye'nin iktisadi atılımını ve büyümesini destekleyen dünyanın tek ülkesidir. Sovyetler Birliği'nin yardımıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin övündüğü güçlü dokuma fabrikası kuruldu. Diğer ülkelerin tersine SSCB, hiçbir zaman maddi desteği

Türkiye’nin ulusal bağımsızlığına karşı kullanmadı. 14 Ekim 1937 tarihli *Yeni Asır* gazetesi şöyle yazıyor:

> “Sovyetler Birliği’nin dış politikası barışın sağlamlaştırılmasına yönelmiştir. Şimdiye kadar büyük komşumuzun davranışlarında bir kere bile bir saldırı işareti görmedik.”

Aynı gazetede 6 Haziran 1937’de şöyle deniyor:

> “Bütün dünyanın dünyaca saldırısına karşı bağımsızlığımız için mücadele ettiğimiz zaman, Sovyetler Birliği bize dostça elini uzatan ilk ve tek devlettir.”

Bu karşı çıkılmaz gerçeği, faşizmin Türkiye’deki borazanı olan *Cumhuriyet* gazetesi bile inkâr edemiyor. 6 Ekim 1936 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi şöyle yazıyor:

> “En çok Çarlık Rusya’sının yerine gelen yeni rejimin emperyalist amaçlarından sonuna kadar vazgeçmesine seviniyoruz. Hatta büyük, insani ideallerle dolu Sovyet rejimi, her türlü emperyalizme karşı savaş açtı.”

Faşist Almanya’nın Türkiye ile ilgili çabaları ve hedefleri tamamen başkadır. Bu konuda 13 Ekim 1937 tarihli *Temps* gazetesi çok açık olarak şunları söylüyor:

> “Almanya güçlü bir müşteri olarak etkisini kullanıyor ve bu etkiyi siyasi bir biçime çevirmek ve böylece Türkiye’yi yedeğe almak için her yoldan çabalıyor.
>
> “…Türkiye’yi ekonomik bakımdan boyunduruk altına almak isteyen Almanya, onu kendi siyasetine alet etmeye çalışıyor. Emperyalist savaş döneminde yedeğe takılmanın ne demek olduğunu çok iyi öğrendik. Alman militaristleri Türkiye kelimesini sözcüklerinden çıkarmış, ona ‘Enver’in ülkesi diyorlardı. Türkiye’yi bir sömürge gibi yağmalıyorlardı.”

Türkiye’yi Alman siyasetinin bir aleti haline getirmek, etkileri altına almak konusunda faşist Almanya’nın attığı ilk adım, Türkiye’yi dostlarından koparmak çabasıdır. Peki, faşistler planlarında neyin hesabını yapıyorlar? Türkiye’de faşist Almanya’nın bu planları gerçekleştirmek için dayandığı eğilimler var mı? Evet, gerçekte Türkiye’de bu utanç verici emelleri kolaylaştıran eğilimler var. Bunlar Büyük Millet Meclisi’nde yapılan konuşmalarda, hatta yeni Bakanlar Kurulu’nun programında beliriyor. Bu eğilimler, dış politikada (sanki barışın korunması “tarafsızlıkla” sağlanabilirmiş gibi) Balkan ve Doğu antlaşmalarına daha fazla dayanma siyasetinde ortaya çıkıyor. Doğal olarak, Balkan ve Doğu paktları barış

ilkesine dayanıyor ve onu bir ölçüde sağlamlaştırıyor. Fakat çok iyi biliyoruz ki, Almanya'nın bütün çabaları ve baskısı Balkan devletlerini kendi etkisi altına alma yolundadır. Alman faşistleri bunu hiçbir zaman gizlemiyorlar. *Deutsche Allgemeine Zeitung* şunları yazıyor:

> "Tabii ki Almanya, Güneydoğu Avrupa'nın gelişmesine büyük bir ilgi duyuyor; bu gelişmeyi yönlendirme Alman dış politikasının açık hedefidir."

Deutschland gazetesi, "Tuna ve Balkan ülkelerinin sadece Almanya ile beraber olma siyaseti izlediklerini ve burada hiçbir zaman Almanya'ya karşı bir siyaset izlenemeyeceğini" açıklıyor.

Dış siyasette Balkan ve Doğu paktlarına ve "tarafsızlık" siyasetine dayanmak, Almanya'ya, Türkiye'ye kolayca sızmak, Türkiye'yi dostlarından dışlamak ve Türkiye'yi barış tutumundan ve yandaşlarından koparmak olanağını veriyor. Türkiye için "tarafsızlık" siyasetinin felaket getireceği açıktır.

Faşist Almanya'nın planları ve emelleri bu açıdan 12 Haziran 1937 tarihli *Haber* gazetesinde iyi bir biçimde anlatılıyor:

> "Almanya ve İtalya, küçük ittifak ve Balkan Paktı'na bağlı devletler arasında ayrılık tohumları ekmek istiyor. (Türkiye'nin Balkan Antlaşması içinde olduğunu unutmamak gerekir.) Bu devletler ile Sovyetler Birliği arasındaki dostça bağları koparmak, bu devletlerin Fransa ile ittifakını bozmak istiyorlar. Böylece bu ülkeleri birbirinden ayırarak ve dostlarından dışlayarak, her birini ayrı ayrı Almanya'nın ve İtalya'nın sömürgesi haline getiriyorlar."

Bu amaçla faşist Almanya, Türk dış politikasındaki yalpalanmalardan her biçimde yararlanmaya çalışıyor. Böylece faşist Almanya, örneğin Türkiye'nin Montrö'de Boğazlar konusundaki görüşmeler sırasındaki yalpalamasından derhal yararlandı. Türkiye ve SSCB arasındaki dostça ilişkileri her yoldan yıpratmaya çalıştı. Bu sinsi faaliyet, hatta açıkça aşağılık çıkarlar gözeten bir nitelik taşıyordu. Görüşmeler sırasında basın "Türkiye'nin Fransız-Sovyet paktına girdiği" şeklinde dedikodular yaydı. Faşist Alman gazeteleri utanmadan şöyle bağırıyordu:

> "Türkiye bu türden, Almanya'ya karşı olan antlaşmalara giremez. … Bunu yapmaya cesaret edemeyecektir!"

Hatay sorunu görüşmeleri sırasında faşist devletler Türkiye'yi açık bir maceraya kışkırttılar. Her yoldan işi kızıştırma ve sorunu Türkiye ve Suriye arasında bir kan deryasına çevirmek çabası içindeydiler. Nione Görüşmesi

sırasında faşist Almanya ve İtalya bütün güçleriyle Türkiye üzerinde baskı uygulama çabası içindeydiler. Türkiye'deki ajanları vasıtasıyla Sovyetler Birliği'ne çirkin iftiralar atıyorlardı. Bütün bu çabaların hedefi, Türkiye'yi barış tutumundan çekmek ve dostlarıyla ilişkilerini yok etmekti.

Almanya, Türkiye'yi kendi siyasetine bağlamak ve elinde tutmak için, Türkiye'de özel ajanlar elde ediyor. Türkiye'de buna elverişli malzeme var mı? Yabancı sermayeye, Alman pazarlarına bağlı klikler, büyük ihracatçılar, gerici unsurlar ve ülkenin milli bağımsızlığının düşmanları bunun için elverişli malzemedir. Alman faşistleri boş durmuyorlar. Ülkede ajan elde ediyor ve kadrolarını yaratıyorlar.

Faşist Ajanlar ve Türkiye'de Faşist Propaganda

Halen Türkiye'de resmen legal faşist bir örgüt olmadığı halde, şimdilik üstü örtülü biçimlerde faşist akımlar vardır. Bunlar ancak fırsat buldukça açığa çıkmaktadırlar. Alman faşizminin ajanları açıkça ortaya çıkmaktan çekiniyorlar. *Haber* gazetesi şunları yazıyor:

> "Türkiye'de, kökünden sökülüp atılması gereken faşist propaganda var mıdır? Buna hayır denemez."

19 Ekim 1937 tarihli *Temps* gazetesi bu konuda şunları yazıyor:

> "Şimdi İstanbul ve Anadolu'da, faşizmin örgütlü çalıştığını kanıtlayan olaylar vardır. Ülkede Yahudi düşmanı ve faşist propaganda yürüten ve düzenli olarak broşür ve kitap yayımlayan gruplar yayılmıştır. Bunlar fark ettirmeden devlet kurumlarına sızıyorlar. Bazen açıkça ve hatta kabaca basında ortaya çıkıyorlar."

Haber gazetesi şöyle yazıyor:

> "Bu fikirleri yayan gazetelere ciddi bir şekilde dikkat etmeliyiz. Eğer belli bazı yayınları dikkatli okursak, satırlar arasında Almanya ve Japonya görülür."

Faşizmin Türkiye'ye girdiği kanallardan biri basındır. Alman faşizmi bu alanda da ajanlar elde etmeye başladı. Örneğin *Cumhuriyet* gazetesi ve yazı kurulu Alman faşizminin etkisi altındadır. Orada çalışanların birçoğu Alman faşizmi tarafından satın alınmıştır. Faşizmin bu ajanları Hitlerin havasından

çalıyorlar ve onun saldırı planlarını göklere çıkarıyorlar. 2 Mart 1937 tarihinde *Cumhuriyet* şöyle yazıyor:

> "Eğer Almanya'nın talepleri yerine getirilirse genel barışın sağlanmasında yararlı olur."

Ve başka bir sayısında gazete şunları açıklıyor:

> "Hitler sömürgeler istiyor… Almanya toprak bakımından sıkıştırılmıştır, fakat bu arada Almanya'nın yaşamak için herkes gibi hakkı vardır. Almanya'ya yeni toprak verilmelidir."

Faşizmin zehirli ajanları, adice ve utanmadan, emperyalist faşist Almanya'ya Türkiye'nin bağımsızlığını satmaya hazırdırlar. Hitlerin kanlı rejimini övüyor, açıkça Yahudi düşmanı propaganda yürütüyor ve "saf ırk" teorisini savunuyorlar.

Haber gazetesi bu konuda şunları yazıyor:

> "Saf ırk teorisini savunan 'Cumhuriyet' gazetesi açıkça Alman faşizminin ateşli bir taraftarı olduğunu onaylıyor. … Yahudi düşmanlığı ve 'saf ırk' teorisi en saf faşizmin işaretleridir."

Cumhuriyet gazetesi faşizme sempatisini açıkça belirtiyor. Göbbels'in açıklamasını savundu ve protesto eden Türk gazetelerine saldırmaya başladı. Türkiye halkının uyanıklığını köreltmek, onu korkutmak isteyen bu gazete alabildiğine bağırıyor:

> "Böyle dostça bir ülkeye karşı kötü bir hava yaratmamak gerekir. … Bunda tehlikeli ne var? … Bizde faşist propaganda nerede var? … Faşist propagandadan korkmamalıyız."

Böylece Göbbels'in avukatı gibi Türk halkına faşist fikirler aşılamak istiyor. Faşizmin ülkenin bağımsızlığı için tehlikeli olmadığını, "faşizmin komünizmin düşmanı olduğunu, bizim düşmanımız olmadığını" açıklıyor. Fakat diğer Türk gazetelerinin verdikleri cevaplar çok doğrudur. Örneğin *Haber* gazetesi şöyle diyor:

> "Bolşevizm aleyhtarlığı faşizmin ve Nazizmin üstü kapalı bir cinsidir."

Temps gazetesi faşizmin borazanını daha keskin bir biçimde mahkûm ediyor:

> "'Cumhuriyet' gazetesi Göbbels'in bir avukatıdır. Nazi propagandası yürütmek, onu savunmak, ona yol açmak; bu, ülkenin bağımsızlığını tehlikeye atmak demektir. … Bu bizi esir düzeyine indirmek demektir. Faşistlerin ve faşist devletlerin, ulusların bağımsızlığına karşı komplolarını herkes çok açık görüyor. İspanya, Çin ve Habeşistan üç yaralı aslan gibi

> duruyorlar. … ‘Cumhuriyet’ gazetesi ve sorumlu yazarı Yunus Nadi’nin istediği işte böyle bir şey. Yunus Nadi yoksa bir Franko mu olmak istiyor?”

Faşist propaganda sadece bu gazeteyle sınırlı kalmıyor. Her gün gazetelerde ve sinemada Hitler’in, Göbbels’in, Göring’in konuşmaları ve resimleri öyle bir ölçüde verilmektedir ki, bu, faşizme karşı olanların protestosuna yol açmaktadır.

“Alman Haberler Bürosu’nun” şubesi, işini açıkça yürütüyor. Bu büronun yöneticisi Bay Brell, Türk basınına sıkılmadan çeşitli yazılar gönderiyor. Bundan başka faşist gazetelerde sık sık “sadece Türklerin Arî ırktan oldukları” konusunda laf cambazlığı yapan açıklamalar ve iddialar çıkıyor. Alman faşistleri, faşist propagandanın genişletilmesi için olası her şeyden yararlanıyorlar, kültürel ilişkilerden ve spor ilişkilerinden bile. Her yoldan “eski Türk-Alman dostluğunu” yeniden kurmaya çalışıyorlar. Türk gazetelerinden, öğretmenlerinden, spor klüplerinden heyetler Almanya’ya davet ediliyor. 2 000-3 000 kişilik Alman turist grupları sık sık Türkiye’yi ziyaret ediyor.

Faşizmin yayılması için diğer bir kanal Türkiye’de yaşayan Almanlardır. Birçok ticari kurumda, bankalarda, üniversitelerde kürsü başkanı olarak, işletmelerde mühendis, tekniker olarak çalışıyorlar. Bunların kendi kulüp ve kitaplıkları var. Bu Almanlar, Stutgart’ta yapılan “Yabancı Ülkelerde Bulunan Almanlar Örgütü”nün Beşinci Kongresine katılmak üzere heyet gönderdiler. Bu unsurlar Türkiye’de faşist ajanlar elde ediyorlar ve çeşitli gizli düzenlerle Türkiye ekonomisini dinamitliyorlar. Örneğin Türk-Alman Ticaret Anlaşması’nın imzalanmasından sonra bu unsurlar Türk lirasının değerini düşürmek için borsada panik yarattı. Çünkü yeni anlaşmaya göre ticari işlemler TL. üzerinden yapılacaktı.

Faşist propagandanın ve kadro elde etmenin üçüncü kanalı, Almanya’da öğrenim gören Türk gençleridir. Öğrenim gören Türk gençlerinin yüzde 80’i Almanya’da bulunuyor. Türkiye’deki Alman faşistleri ve ajanları bu gençleri kendi emelleri için kazanabilme umuduyla büyük bir dikkat gösteriyorlar. Bu konuda 1 Mart 1937 tarihli *Cumhuriyet* şöyle yazıyor:

> “Almanya’da öğrenim gören gençler ve aydınların memleketlerine karşı görevlerinden başka bir görevleri daha var: Almanya’da bütün gördüklerini halkımıza aşılamak için kullanmaları.”

Faşistlerin bu öğrencilere bağladıkları umutlar bunlardır. Almanya’da öğrencilerden başka işadamları ve ajanları, ticaret bürolarının ajanları vb. de bulunuyor. Alman faşizmi bu insanlardan da kendi işi için yararlanıyor.

Alman faşistlerinin girmek istedikleri dördüncü kanal, ordu ve subaylardır. Şimdi Türk ordusunda birçok askeri uzman var. Birçok Türk subayı Almanya'da savaş sanatı konusunda eğitiliyor. Alman faşistleri bu kanala büyük önem veriyor. Kısa bir süre önce bir Alman askeri heyeti Türkiye'ye geldi. Bu heyet kışlaları, subay gruplarını, askeri okulları ziyaret etti ve denetledi. Bu heyetin başkanı Türk gazetelerine şu demeci verdi:

> "Ülkenizi Türk hükümetinin daveti üzerine ziyaret ettik. Alman ve Türk ordularının arasında daha Dünya Savaşı sırasında başlayan bir silah arkadaşlığı vardır. Türk ordusunun gelişmesini ve ilerlemesini izliyor ve bununla yakından ilgileniyoruz."

Ayrıca Türkiye'de faşist hareket geliştirmeye çabalayan bir grup var. Bu grubun başında eski bir yedek subay, bir büyük toprak sahibinin oğlu Cevat Rıfat bulunuyor. Cevat Rıfat daha önce Almanya'daydı, faşist elebaşılarla ve Göbbels'le de görüştü. Bu ziyaretten Türkiye'ye para ve talimatlarla döndü. Grubu, "İstanbul'un Sesi", "İğneli Fıçı" vb. faşist broşür, kitap, gazete ve dergiler yayımlamaya başladı. O kadar küstahça bir propaganda yürüttü ki, hükümet onları yasaklamak ve mahkemeye vermek zorunda kaldı.

Faşizmin yayıldığı beşinci kanal ise, sultanlığın yobaz taraftarları ve feodalizmin kalıntılarıdır. Din adamları ve onları koruyan unsurlar şu şiar altında propaganda yapıyorlar: "Faşizm dini tekrar koruyor." *Haber* gazetesi şunları yazıyor:

> "Faşizm kendini, gerici düzenin yeniden kurulması sorunlarında din yandaşı olarak gösteriyor, birbiri arkasına köyleri ele geçiriyor. Faşistlere, maceracılar, toplumun artıkları ve cahil insanlar katılıyor. Taraftarları arasında eski devletin kalıntıları, devrimle ellerinden hakları alınan unsurlar, gruplar ve vatan hainleri var!"

Faşist propaganda bu kanallardan yapılıyor. Faşistler, bu unsurlar arasından ajanlarını ve kadrolarını elde ediyorlar.

Türkiye'de halk için gerçek ve geniş bir demokrasi yoktur. Kamuoyu faşizme ve faşist akımlara açık ve örgütlü bir şekilde karşı çıkamaz. Halk Partisi hükümeti iç ve dış politika sorunlarını dar bir çevre içinde karara bağlıyor. Bu hükümetin halk kitleleriyle bağları zayıftır. Bu nedenle Alman faşistleri yönetici zümre içindeki sağcılar arasında da taraftar bulmaya çalışıyorlar.

Fakat geniş halk kitleleri emperyalizm tarafından ezilmenin ve emperyalist bir devletin "himayesi" altında olmanın ne demek olduğunu çok iyi biliyorlar. Boyunduruk altında yaşamanın ne demek olduğunu çok iyi biliyorlar.

Faşizmin ülkelerin bağımsızlığına saldırısını görüyorlar. Türkiye halkı faşizmin savaş, açlık ve barbarlık anlamına geldiğini, emekçi kitlelerin en tehlikeli düşmanı olduğunu görüyor. Türkiye halkının faşizme karşı tutumu her geçen gün gelişiyor. Halkın faşizme karşı kini ve demokrasi aşkı öyle bir biçimde ifade ediliyor ki, sol Kemalist gazeteler bile bu tutumu dile getirmek zorunda kalıyorlar. Fakat hükümet, Türkiye halkının faşizme karşı tutumunun bütün etkin belirtilerini her yoldan bastırıyor.

Faşist Almanya'nın Türkiye'deki plan ve çabalarını bozmak, faşizmin ajanlarına bir darbe indirmek, Türkiye'nin ulusal bağımsızlığını korumak, emperyalizmin boyunduruğu altına girmemek, tutsak değil özgür insanlar olarak yaşamak için halk kitlelerinin yaşam koşullarını düzeltmek ve işçilerin, köylülerin, zanaatkâr ve küçük memurların ekonomik, siyasal, kültürel ve sosyal düzeyini yükseltmek gerekir.

Faşizm, kitlelerin bilinçli ve örgütlü olmasından korkar. Bu nedenle kitlelere faşizme karşı örgütlenme hakkı sağlanmalıdır. Faşizm, gericiliği hedef alan güçlü ve geniş halk demokrasisinden korkar. Bu Türkiye'nin geniş halk kitlelerine demokratik hakların sağlanmasının zorunlu olduğu anlamına gelir. Halk, örgütlenme, konuşma, toplanma, basın özgürlüğü vb. için mücadele ediyor.

Gericilik taraftarlarına, faşizmin ajanlarına ve ülkenin ulusal bağımsızlığının düşmanlarına bu demokratik haklar tanınmamalıdır.

Faşizm özellikle eski bürokratik ve halk düşmanı devlet kurumlarında kolaylıkla yuvalanmaktadır. Öyleyse ordu, devlet cihazı, okullar, kültürel ve iktisadi kurumlar vb. faşist ajanlardan ve gerici unsurlardan temizlenmelidir.

Faşizm barışın düşmanıdır. Türkiye halkı barışa susamıştır. Bu nedenle Türkiye halkının bütün ilerici kitleleri, bütün ilerici unsurlar ve bütün devrimci gruplar birleşik bir halk cephesinde toplanmalıdır. Ancak halk kitlelerinin böyle geniş bir birliği Türkiye'de faşizmin ajanlarına karşı başarıyla mücadele edebilir, ancak böyle bir birlik savaş kışkırtıcılarının planlarına ve Alman faşistlerinin Türkiye'yi boyunduruk altına alma emellerine öldürücü bir darbe indirebilir.

Türkiye halkı 1922 yılında emperyalizmin ve ajanlarının ilk darbesini, birbirine kenetlemiş olduğu için durdurdu. Gelecekte kendini yeni bir tehlikeye atmamak için emekçi kitleler daha şimdiden en geniş bir biçimde birleştirilmelidir. Türkiye işçi sınıfı, Türkiye köylülüğü özgür yaşamak istiyor. Bunu ancak, güçlerini faşizme karşı birleşik cephede toplarsa uygulayabileceğinin bilincindedir. Türkiye halkı bir şeyi unutmaz: Ulusal

bağımsızlık bir bütündür. Bu siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bağımsızlıktır.

Kommunistische Internationale
25 Şubat 1938, sayı 2, s.182-193

İ. Erdem

TÜRK HALKI CUMHURİYET'İN BAĞIMSIZLIĞININ BEKÇİSİDİR

24 Kasım 1938

Bağımsız, yeni, ileri bir Türkiye için mücadele etmiş ve Cumhuriyet'in kuruluşundan beri Cumhurbaşkanı olan *Kemal Atatürk* 10 Kasım'da öldü.

Mücadeleci emperyalist kliklerin 1919-1922 yıllarındaki istilalarından kurtulmak için Türk halkının yürüttüğü, zaferle sonuçlanan mücadelenin ve iç gericiliğe karşı, büyük reformlar için, barış için, özgür ve bağımsız bir Türkiye

Cumhuriyeti için verilen aynı biçimde başarılı mücadelelerin de önderi olan bu büyük generalin adını Türkiye'de bilmeyen yoktur.

Halkın onurlu evladı olarak daha emperyalist savaş sırasında emperyalizmin nasıl korkunç bir köleleştirmeye yol açtığını gördü ve ilk adım olarak, Türk halkının kaderine küstah bir biçimde hükmetmek isteyen Alman komutanlığına karşı mücadeleye girişti. Türk halkının dikkatini, özgürlüğünü ve barış içinde var olmasını tehdit eden Alman emperyalizmi ve ajanlarına çekti. En karanlık gericiliği, sultan ve halifenin kanlı rejimini tasfiye etmek için, Türk kadınının eşitliği için, din işlerinin devlet ve eğitim işlerinden ayrılması için, yeni Latin alfabesi için, okur-yazarlık için ve Türkiye'nin sanayileşmesi için Türk halkının yürüttüğü mücadelenin başına geçti.

Cumhuriyet'in ilanından bu yana Türkiye'nin gerçekleştirdiği birçok başarıya karşın, emperyalistler ve özellikle Alman faşistleri, Türkiye'yi boyunduruk altına alma, savaş maceraları politikaları için kullanma planlarından vazgeçmediler. Aksine, ülke içinde önemli dayanak noktaları elde ettiler. Gericilik, içinde ülkesine ihanet edenler, feodaller ve yabancı sermaye ile ilişkisi olan büyük kapitalistler arasında destek buldular. Alman faşizminin entrikaları, Türkiye semalarında karanlık bulutlar yarattı bile. Bu bulutlar, halkı, Atatürk ve silah arkadaşı İnönü'nün şanlı önderliğinde, pek çok kurban vererek elde ettiği kazanımları yeniden kaybetmekle tehdit etmektedir.

Gericilik nasıl oldu da Türk halkının özgürlüğünü tehdit edebilecek ölçüde güçlenebildi? Gerçekten halkçı bir politika, gericiliğe izin vermezdi ve halkı Türkiye'nin çıkarlarını ve bağımsızlığını savunmak için birleştirirdi. Ama Atatürk, halk güçlerini zayıflatan ve gericiliği güçlendiren bir politika izledi. Demokratik hakların ve halkın özgürlüğünün sınırlandırılması, işçi örgütlerinin yasaklanması, işçi önderleri ile komünistlerin kovuşturulması, demokratik basının kovuşturulması; tüm bunlar ülkenin ilerici güçlerinin, demokratik cephenin ve Türkiye'nin bağımsızlığı için mücadele eden tüm güçlerin zayıflamasına ve düşmanın güç toplamasına yol açtı.

Atatürk'ün Türkiye'nin bağımsızlığı için yürüttüğü mücadelenin tutarsızlığı bu noktadadır.

Türkiye'nin bağımsızlığına düşman olanların etkileri bu politikaya neden oldu. Gericiler, demokratik kurtuluş hareketini, kendi amaçlarını gerçekleştirmek için, yani Türk halkının kazanımlarını eşkıya emperyalistlere satmak için kullanmaya çalıştılar.

Türk komünistleri bu tehlikeyi net olarak görüyorlar. Onların yeri, gericiliğe ve emperyalizm ajanlarına karşı mücadelenin ön safları ve tüm halkın ve Halk

Partisi'nin ulusal kurtuluş savaşının kazanımlarını savunmaya ve geliştirmeye hazır olan üyelerinin yanıdır.

Kemal Atatürk 1928'de Türk gençliğini, Türkiye'nin bağımsızlığı ve birliği için mücadele bayrağını kararlılıkla yükseltmeye ve SSCB'nin dostluk elini sıkıca tutmaya çağırdı. Çünkü Türk halkı bu ele sarılarak Türkiye'nin bağımsızlığını kazanıp sağlamlaştırmıştı. Çağrı, tüm onurlu Türkleri bugün de hâlâ birleştiriyor. Atatürk, bayrağına şu talimatları yazdığı Halk Partisi'ni kurdu: Devrimcilik, Devletçilik, Cumhuriyetçilik, Ulusçuluk ve Laiklik.* Bunlar Türkiye'nin ilerleme mücadelesinin yolunu gösteriyorlar. Türk komünistleri, Halk Partisi'nin bu ilkelerini ve Cumhuriyet Anayasası'nın temellerini, onları daha da geliştirmek ve yükseltmek üzere kabul etmeye hazırdırlar.

Türk halkı, yeni Cumhurbaşkanı İnönü'den haklı olarak hangi politikayı bekliyor?

Halkın kendi çıkarlarına uygun bir politika beklemesi haklıdır; iç gericiliğin ve faşist saldırganların kışkırtmalarına son veren ve Türkiye'nin bağımsızlığını savunma, cumhuriyetçi rejimi sağlamlaştırma ve daha da geliştirmede işçi, köylü ve aydınlara, tüm halka demokratik özgürlükler veren bir politika…

Türk komünistleri, hükümetin, gericiliğe, faşist saldırganların kışkırtmalarına karşı ve ülkenin bağımsızlığını savunma, ekonomik ve kültürel gelişme, demokrasi ve özgürlükleri ilerletme, büyük Sovyetler Birliği ile ve barış, kültür ve ilerleme için mücadele eden tüm halklarla dostluk ilişkileri kurma yönündeki bütün önlemlerini tüm halkla birlikte ve tüm gücüyle destekleyeceklerdir. Türk komünistleri, yurdunu seven ve artık eşkıya emperyalistlerin kölesi olmak istemeyen tüm Türklerin birleşmesi için, Alman emperyalizminin ajanlarının, gericilerin, hainlerin ve teslimiyetçilerin kışkırtmalarına son vermek için, Türkiye'ye karşı alçak planları paramparça etmek ve Türk halkının özgürlük ve bağımsızlığını savunmak için mücadele edeceklerdir.

Rundschau (Görünüm)
24 Kasım 1938, sayı 57, s.1968

M. Akın

NAZİ AJANLARI İŞBAŞINDA

16 Şubat 1939

Alman faşizminin Türkiye’deki ajanları, belge, mühür ve imzaları taklit ederek Türk hükümeti adına bir Amerikan uçak firmasından Franko için 50 bombardıman uçağı sipariş etmişlerdir. Bu sipariş birkaç parti halinde Cadiz’e gönderildi. Amerikan firması son partiyi doğrudan doğruya İstanbul’a gönderinceye kadar işler yolunda gitti. Bu küçük yanlışlık büyük bir skandalı ortaya çıkardı. Bütün bunlar sekiz ay önce oldu. Ama, Türk basını Türkiye’deki Nazi ajanlarının oyunlarını ancak şimdi aydınlatmaktadır. Türk kamuoyu buna büyük bir tepki göstermiştir. Bu olayın açıklanması sonucunda önce savunma bakanı, ardından bütün kabine istifa etmiştir. Olayın soruşturulmasına başlanmıştır.

İngiltere ile Fransa, İspanya sorununa “müdahale etmeme siyaseti” izlerlerken, Roma-Berlin Mihver Devletleri ise Franko’yu silahlandırmakla görevli bir komite örgütlediler. Bu komitenin merkezi Paris’te bulunuyordu. Komitenin başında ise büyük bir Alman silah şirketi olan Walter’in sahibinin oğlu bulunmaktaydı. Bu komiteye ayrıca pek çok büyük Alman silah şirketi de üyeydi. Vuracakları büyük kâr, silah krallarının iştahını kabarttı. Çünkü, 50 bombardıman uçaklı bir sipariş, yarım milyon İngiliz sterlini kâr demekti. Bu komitede Franko’yu Miranda isimli bir dük temsil etmekteydi.

Bu komitenin işini kolaylaştırmak için Naziler, bütün ülkelerdeki ajanlarını, özellikle de İspanya sorununda “tarafsız” tavır alan ülkelerdeki ajanlarını harekete geçirdiler. Alman faşizmi, Türkiye’de yürüteceği faaliyet için, en deneyimli ajanlarından biri olan Ekrem Konig’i görevlendirdi. Ekrem König daha emperyalist Dünya Savaşı sırasında bile Alman casusluk örgütü hesabına

çalışmıştı. König'in babası Şefik Paşa, Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Türkiye halkının kurtuluş savaşına karşı elde silah mücadele etmiş olan ünlü bir gericiydi. Baba ve oğul uzun zamandan beri Alman emperyalizminin paralı ajanlarıdır. Bugün König, Alman Hava Yolları "Lufthansa"nın Türkiye baştemsilcisidir. Daha 1928'lerde, Donanma Bakanlığı'nda patlak veren büyük bir yolsuzluk ve casusluk olayıyla ilgili olarak açığa çıkarılmıştı.

Ekrem König, Nazilerden bir Amerikan firmasına Franko için 50 bombardıman uçağı sipariş etmesi talimatını alır almaz, hepsi de Savunma Bakanlığı, Dışişleri ve İçişleri Bakanlıklarında ajan olan meslektaşlarını seferber etti. Ruhi adında birini Dışişleri Bakanlığı Protokol Dairesi'nde çalışma yapmakla görevlendirdi. Ruhi'nin ajanlarından biri, Telgraf İdaresi'ndeki şifre bölümünün yöneticisiydi. Diğerleri ise, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın çeşitli bölümlerinde çalışmaktaydılar. İşte bu çete, Savunma Bakanı'yla Dışişleri Bakanlığı işgüderinin imzalarını taklit ederek ve sahte mühür hazırlayarak, Türk hükümeti adına Amerikan firmasına sipariş vermek için gerekli bütün belgeleri imal etmiştir.

Bazı Türk gazetelerinin yazdığına göre, bu yolsuzluğa bazı milletvekillerinin, hatta eski İçişleri Bakanı Kaya'nın da adı karışmıştır. Bu doğru olabilir. Çünkü, "soruşturma" gerekçesiyle sorun tam sekiz ay sürüncemede bırakılmış ve Türk kamuoyundan büyük bir titizlikle gizlenmiştir. Bu olay, ancak yeni Cumhurbaşkanı, eski dosyaları incelemeye başladıktan ve Halk Partisi içinde yer alan aşırı sağ kanatla solcular arasındaki çelişme son derece keskinleştikten sonra gün ışığına çıkabildi. Nitekim aşağıdaki şu olgu da, milletvekillerinin bu olaya karıştığı sanısını doğruluyor. Alman faşizminin borazanı olan *Cumhuriyet* gazetesi, basında bu yolsuzlukla ve Nazilerin Türkiye'deki casusluk faaliyetleri ile ilgili haberler çıkar çıkmaz, Franko'yu ve Nazi ajanlarını himayesi altına aldı. Bu gazetenin sahibi olan Yunus Nadi, derhal kolları sıvayarak Roma ve Berlin'deki patronlarının "namus"unu savundu.

İflah olmaz bir faşist olan Nadi'nin kendisi de milletvekiliydi. Açığa çıkarılmış olan Nazi ajanlarını gazetesinde savunmasının nedeni, bu yolsuzluğa bizzat kendisinin de doğrudan doğruya karışmış olmasıdır.

Bu olay, Nazi ajanlarının, Türkiye'de devletin en önemli organlarına ve ülkenin kültürel-siyasi kurumlarına sızmış ve buralarda yuvalanmış olduğunu gösteriyor. Bu adamlar, görevi, saldırganların ve gericiliğin karşısında Cumhuriyet'i ve ülkenin bağımsızlığını korumak olan Türkiye Cumhuriyeti ordusunun bütün sınırlarını, şifrelerini ellerinde tutuyorlardı.

Türk Polisi ve Türk adli makamları, König'i arayadursunlar, König bu arada rahatça Berlin'de yaşamakta, ama meslektaşları Türkiye'nin kültürel, siyasal kurumlarında ve devlet organlarında yıkıcı faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Türk gazeteleri, bu "alçakça ve korkunç" işi yapanın bir avuç satılmış unsur olduğunu iddia ediyorlar. Bu yolsuzluğun önemini zayıflatmak için de, bunun bir "rastlantı ve olağandışı bir şey" olduğunu ekliyorlar.

Fakat Nazi ajanlarının İstanbul'da, üniversitenin yakınında bir "okuma salonu" açmaları ve burasını Hitler'in resimleri ve gamalı haçlarla süslemeleri rastlantı değildir. Nazi ajanlarının faşist broşürler, kitaplar, bildiriler yayımlamaları rastlantı değildir. Ayrıca bu ajanların tutuklandıktan sonra özgür bırakılmaları da rastlantı değildir. Her gün faşist yanlısı basında Hitler'in ve Mussolini'nin konuşmalarının yorumsuz basılması da rastlantı değildir. Köyden köye, "faşizm, dini yeniden eski durumuna getirecek" sloganının dolaşması da rastlantı değildir.

Aynı şekilde Franko'nun temsilcisinin Türkiye'de kabul edilmesi ve bu arada Türkiye'nin de Franko'ya bir temsilci göndermesi rastlantı olamaz. İstanbul'da ve diğer şehirlerde ekmeklerini Cumhuriyetçi İspanya'nın kadınları ve çocuklarıyla paylaşmak isteyen işçiler, bir rastlantı sonucu tutuklanmamışlardır. Anti-faşistlerin yayımlandığı ve kahraman İspanyol halkının işgalcilere ve Franko'nun it sürülerine karşı mücadelesini anlatan kitaplara el konması bir rastlantı olabilir mi?

"Kahraman Madrid" türküsünü söyleyen işçilerin tutuklanması, Türkiye halkını Cumhuriyetçi İspanya'yı desteklemeye çağıran büyük bir Türk ozanının bu yüzden mahkûm edilmesi de mi rastlantıdır? Garip rastlantılar doğrusu! Ama Türkçede bir atasözü vardır! "Mızrak çuvala sığmaz." Bu olaya katılmış olanlar bütün çabalarına rağmen, Türk ambleminin, eski bakanların mühür ve imzalarının arkasında Nazi ajanlarının bulunduğunu gizleyemeyeceklerdir.

Türkiye'deki faşist ajanlar, alçakça emellerini gizlemek ve güçlerini örgütlemek için, sık sık "Türkiye'de hiç faşist yoktur, faşist ajan yoktur, faşist kışkırtmayla uğraşan hiç kimse yoktur" diye iddia ediyorlar. Bütün bu gevezeliklerle amaçladıkları, Türkiye halkının uyanıklığını köreltmektir. Çünkü onlar, halkın faşizmden ve ajanlarından nefret ettiğini bilmektedirler. Ama Nazi ajanları yanılmaktadırlar:

Türkiye halkı Nazilerin alçakça kışkırtmasını çok iyi görmekte ve onlara karşı mücadele etmektedir.

Rundschau
16 Şubat 1939, sayı 7, s.215

CUMHURİYETÇİ TÜRKİYE VE FAŞİST ALMANYA

15 Temmuz 1939

Potemkin yoldaşın Ankara ziyareti dolayısıyla 6 Mayıs 1936 tarihinde bir bildiri yayımlanmıştı. Bildiri, Sovyetler Birliği ile Türkiye arasındaki dostluğu ve uluslararası sorunlardaki ortak görüşleri vurguluyordu. Her iki ülkenin, iyi komşuluk ilişkileri temelinde kararlılıkla barıştan yana olduklarına ve bu mücadelede birbirlerini destekleyeceklerine işaret ediliyordu.

12 Mayıs'ta, Türk-İngiliz antlaşması hakkındaki açıklama yayımlandı. Bununla ilgili olarak, Türkiye hükümetinin Başbakanı böylece Türkiye'nin tarafsızlık siyasetine kesinlikle son verdiğini bildirdi. Başbakan şunları ekliyordu:

> "Tarafsız kalmak şimdiden olanaksız hale gelmiştir, çünkü uluslararası durum o haldedir ki, dış tehditler gittikçe güçlenmektedir. Böyle bir durumda tarafsızlık siyasetinin Türkiye için tehlike demek olduğunu görmemek olanaksızdır. Bu nedenle … barış davasını barışın taraftarlarıyla birlikte savunacağız."

Başbakanın bu açıklaması üzerine konuşan bütün milletvekilleri şunu açıkça söylediler: "Türkiye halkı barış davasını ve bağımsızlığını elde silah savunacak ve bunu ispatlayacaktır."

Türkiye hükümeti, Alman faşistlerinin Türkiye'deki faaliyetini sınırlamayı amaçlayan bir dizi önlem aldı. Alman ve İtalyan faşistleri tarafından kurulmuş bütün "okuma odaları" kapatıldı. Bir meclis kararıyla, yüksek okullarda

kürsüler işgal eden faşist Alman "profesörleri" görevlerinden alındı. Türkiye'ye askeri malzeme verecek olan bazı Alman firmalarıyla yapılmış anlaşma iptal edildi. Hükümet Almanya'dan uçak satın almayı reddetti vb.

Türkiye halkı bütün bu açıklamaları ve önlemleri coşkuyla selamladı.

Sovyetler Birliği ile dostluğun sağlamlaştırılması halk kitlelerinde büyük bir coşku yarattı. Türkiye halkı kültürel bakımdan gelişmiş, bağımsız, demokratik bir cumhuriyet için mücadelesinde Sovyetler Birliği'nden daima dostça bir tutum görmüştü. Türkiye işçileri kitlelerin duygularını şu sözlerle dile getirdiler:

> "Yerimiz, Türkiye'nin yeri, barış cephesinde Sovyetler Birliği'nin yanındadır. Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki dostluk, saldırıya karşı silah arkadaşlığıdır. Emperyalizm, faşizm ve ajanları bizi tehdit eden düşmanlardır. Sovyetler Birliği ve halkları bizim en candan dostlarımızdır."

Türkiye halkının bu sesini, 19 Mayıs'taki Spor Bayramı'nda Türkiye gençliği de dile getirdi. Türkiye'nin bütün şehirlerinden ve köylerinden on binlerce genç bağımsızlık türkülerini, Kurtuluş Savaşı sırasında siperlerde söylenen türküleri söylediler. Bu gösterilerde işçiler Alman-İtalyan faşizminin Türkiye'de çevirdiği dolaplara karşı mücadele etmeye hazır olduklarını açıkça ortaya koydular. 17 bin maden işçisi hep bir ağızdan "bağımsızlığımızı ve cumhuriyetin kazançlarını savunacağız" diye bağırdılar. İstanbul'da Türk gençliği Alman faşizminin yayılmasını gösteren kitap ve haritaları vitrinlerden zorla kaldırttılar. Gençlik, Yahudilere karşı kaba ve küstahça davranan bazı Alman turistlerini dövdü. Türk gençleri, bu faşist serserilere şu sözleri haykırdı: "Türkiye Almanya değildir!" Kamuoyu, Türk basınının Türkiye'deki Alman okullarının kapanması, Almanya'daki öğrencilerin geri çağrılması ve başka öğrenci gönderilmesinin yasaklanması için açtığı kampanyayı da destekledi.

Türkiye'nin bu siyasi tutumu Berlin ve Roma'da büyük bir telaş ve çaresiz bir öfke yarattı. Alman faşizmi, Türkiye'yi kazanmak, onu Sovyetler Birliği'ne ve Ön-Asya'daki İngiliz üslerine karşı bir saldırı üssü haline getirmek için her yola başvurmuştu. İlk aşamada Türkiye ekonomisinin Alman sanayisinin bir uzantısı haline getirilmesi öngörülmüştü. Bu plan açıkça ortadaydı. Alman Bakanı Funk geçen yılki Türkiye ziyareti sırasında bu plandan söz etti. O zamanın Türkiye İktisat Bakanı, Alman faşizminin ajanı Şakir Kesebir ona eşlik etti ve "ülkelerimizin özelliği, ekonomik bakımdan birbirlerini tamamlamalarıdır" dedi. Bu açıklama, bütün faşist dostu gazeteler

ve Alman faşizminin Türkiye'deki satılık gerici ajanları tarafından basın ve Meclis'te çeşitli biçimlerde yayıldı.

Almanya'nın Türkiye'deki ekonomik dayanakları, mevzileri çok güçlüdür. Kapitalist Alman firmalarının, Türkiye'de inşaatlar (demiryolu, fabrika, köprü, yol yapımı) ve ordu malzemesi satışı vb. konularda birçok sözleşmeleri vardır. Almanya, Türkiye'yi ekonomik bakımdan iyice eline almak için 150 milyon marklık kredi verdi. Bu kredi, Türk-İngiliz antlaşmasının yapılmasından az önce onaylanmıştı.

Alman faşistlerinin bu kredilerle hangi amaca yöneldiği bugün faşist Alman basınının yazılarında görülüyor. Alman basını, anlaşmanın bozulması ve Türk mallarının alınmasının reddedilmesi "tehdidinde" bulunuyor. Alman faşistleri 150 milyon çürük mark ile bütün bir ülkenin satın alınabileceğini sanıyorlardı. Yanıldılar. Türkiye halkı bağımsızlığını, Alman faşizmine karşı kinini pazarlık konusu yaptırmaz. Diğer yandan Türkiye köylüleri Almanya'nın hangi emeller peşinde koştuğunu kendi deneyleriyle öğrendiler. Büyük Türk ihracatçılarının yardımıyla tütün satın alan Alman şirketleri, Türkiye'de tütün ekimiyle uğraşan bölgeleri tümüyle mahvetmiştir. Türkiye'nin Ege Bölgesi'ndeki tütün ekicilerinin açıklamaları bunu apaçık gösteriyor. Almanya ile ticaret, Türk sanayisi için aynı şekilde yıkıcı bir niteliktedir. Türk sanayicileri, Türkiye Cumhurbaşkanı'na gönderdikleri protesto ve isteklerinde bunu açıkça dile getirdiler. Almanya, Türkiye'de ne bulursa alıyor ve ürettiği çürük ve işe yaramaz ne varsa Türkiye'ye satıyor. Birçok olgu bunu göstermektedir. Sözgelişi Krupp şirketi tarafından yapılmış gemilerin hiç kullanılmayacağı ortaya çıktı. Bütün bunlar, Türkiye ile Almanya arasındaki ticaretin, bir sömürgenin sömürgeci ülke ile ticaretine benzemeye başladığını gösteriyor.

Alman faşizminin istediği, sadece tarım ürünlerinin alımı ve kendi adi mallarının satımı değildir. Türkiye'de askeri inşaatlara, örneğin Krupp firmasının yüklendiği askeri gemi kızaklarının yeniden yapımına, kimya fabrikalarına, ipekli fabrikalarına, askeri bölgelerdeki istihkâmlara vb. özel bir dikkat gösteriyor. Alman faşizminin bütün çabaları Türkiye'yi kendi sömürgesi haline getirme hedefine yönelmektedir.

Bu amaçla Alman faşizmi, emirlerini uygulayan ajanlar kullanmak için her yola başvuruyordu ve başvuruyor. Alman faşizminin Türkiye'ye girmesi, ülke içinde gerici bir çizgi izleyen ve dışta faşist mihvere yönelen Celal Bayar hükümeti tarafından kolaylaştırılmıştır.

Yeni Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün seçilmesinden sonra Alman faşizmini çok bunaltan şeyler oldu. Birincisi, Celal Bayar hükümetine son verildi.

İkincisi, Halk Partisi’nin yönetiminden sağcı ve faşist dostu unsurlar bertaraf edildi. Üçüncüsü, yeni meclis seçimlerinde bu sağcı ve faşist dostu ajanlar artık milletvekili seçilemediler. Dördüncüsü, belli bir basın hürriyeti sağlandı ve Bayar’la eski İçişleri Bakanı Kaya’nın taraftarları devlet aygıtından uzaklaştırıldı.

Bunlar yanında, geniş halk kitlelerinin ve özellikle işçilerin, aydınların ve demokrasiden yana unsurların Türkiye’deki Alman sızmasına karşı öfkesi gittikçe güçlü bir biçimde ortaya çıktı. Çekoslovakya’nın ilhakı ve İtalyan faşizminin Arnavutluk’u boyunduruk altına alması, kamuoyunda ciddi bir huzursuzluk yarattı. Hoşnutsuzluk, basında, okullarda, işletmelerde, insanların toplandığı her yerde dile getirildi. Hitler, yeniden etki kazanmak için, daha Dünya Savaşı sırasında Türkiye’den atılmış olan deneyimli casusu Von Papen’i Türkiye’ye gönderdi.

Papen, Türkiye’ye büyük görevlerle ve çok geniş parasal olanaklarla geldi. Görevi, Türkiye’nin burjuva, demokratik ülkelere yaklaşmasını önlemek ve barış cephesine katılmasını engellemekti. Papen’in çevirdiği dolaplar, Türkiye’ye, topraklarını Bulgaristan ve Yunanistan zararına genişletmesini önermeye kadar vardı. Türk basınını satın almak ve casus tutmak için etrafa para saçtı. Fakat Papen’in hesabı çarşıya uymadı. Çünkü, Türkiye, II. Wilhelm’in casuslarının sultanın paşalarını kolayca satın alabildikleri eski Osmanlı Türkiye’si değildir.

Türkiye halkı, Dünya Savaşı’nda Almanya’nın himayesi altına girmenin ne demek olduğu konusunda çok öğretici bir deney edinmişti. Almanya, Dünya Savaşı’nda “dost” ve “müttefik” maskesi altında Türkiye’yi bir sömürge gibi yağma etmişti. Alman emperyalizmi o zaman kendi soygun amacı için Türkiye halkını topun ağzına sürebilecek durumdaydı. Çünkü elinde Harbiye Nazırı Enver, Meclis Başkanı Halil ve yardakçıları gibi satılık adamlar vardı. Türk ordusunun bütün komuta yerleri, bütün haber alma örgütü vb. o zaman Alman Genelkurmayı’nın elindeydi. Türk ordusunun gerçek komutanları Von Sanders, Von der Golz ve Falkenhayn adlı generallerdi. Alman casusluk şebekesi, satılık subay ve komutanları açıkça ve utanmadan satın alırdı. Atatürk, kendisini satın almak için getirdiği altın markları Alman Generali Falkenhayn’in yüzüne nasıl çarptığından söz eder.

Alman emperyalizmi, Türkiye’yi ele geçirmek amacıyla yalnızca casusluğa, rüşvete ve ekonomik sızmaya değil, aynı zamanda baskı ve tehdide de başvurdu. Almanların, Türkiye’yi Alman-Avusturya ittifakına çekmeyi nasıl başardıklarını Alman Bahriye Arşivi’nden* öğreniyoruz: “İkna sanatının

bütün olanaklarıyla ve nihayet bazı durumlarda zor kullanılacağı anımsatılarak amaca ulaşıldı.”

Alman emperyalistleri bu gibi yöntemleri şimdi de kullanmak istiyorlar. Faşist Alman gazetelerinin Türkiye’ye yönelttikleri tehdit ve saldırılar bunu gösteriyor. *Diplomatische Korrespondenz* açıkça şunu bildiriyor: “Türkiye, Boğazlar’ın anahtarını herhangi bir amaçla rakiplerimize teslim ederse, bilmelidir ki, biz bu Boğazlar’ın yerine kara üzerinde başka boğazlar açabiliriz.” Alman faşizmi bu açıklamayla Balkanlar ve Türkiye üzerinden Bağdat’a ulaşmak istediğini açıkça söylüyordu. Bu tehditler İtalya’dan da geliyor. Arnavutluk’un ilhakından sonra faşist İtalyan gazeteleri şöyle yazıyordu: “Arnavutluk şimdi İtalya için Boğaz’a atlamak üzere bir sıçrama tahtası demektir.” İtalyan faşizmi, On İki Ada üzerindeki savaş üslerini yoğun bir çabayla güçlendiriyor. Büyük Roma İmparatorluğu’nu hayal eden faşist İtalya, Türkiye’yi gelecekteki imparatorluğunun haritası içine almıştır. İtalyan okullarında “Türkiye’yi alıyoruz” diye şarkılar söyleniyor.

Alman ve İtalyan faşizmi tehditlerle yetinmiyor. Bu yılın Mayıs ayında fotoğraf çeken ve Türkiye’nin müstahkem bölgelerinin planlarını çalan bir grup İtalyan ve Alman casusu tutuklandı. Kısa süre önce beş İtalyan casusu yakalanarak on beş yıla mahkûm edildi. Silah fabrikalarında çalışmış olan bir Alman casusu şimdi mahkeme önündedir. Roma-Berlin mihverinin bütün faaliyeti, Türkiye’de hangi amaca yöneldiğini gösteriyor.

Türkiye hükümetinin, kamuoyunun baskısı altında izlediği yeni dış politika çizgisi Türkiye halkının gerçek isteğini yansıtıyor. Bütün gerçekler, Türkiye halkının saldırıya, faşizme ve gericiliğe karşı mücadeleye hazır olduğunu gösteriyor. Ne var ki, Türkiye halkının mücadelesi örgütlü değildir. Bunun nedeni, kitlelerin örgütlenmeyi reddetmesi değil, halkın geniş demokratik haklarının olmayışıdır. Gerici Bayar hükümetinin geçen yıl koyduğu Basın Kanunu ne yazık ki hâlâ yürürlükten kaldırılmamıştır. Gençliğin, aydınların ve işçilerin bütün açıklamaları, halkın, Cumhuriyet’in yüz karası olan bu kanunun kaldırılmasını istediğini gösteriyor. İşçilerin istemlerine rağmen, işçilerin bağımsız örgütlenmesini yasaklayan kanun da kaldırılmamıştır. Halkın geniş demokratik hakları, basın, örgütlenme ve toplanma özgürlüğü tanınmadan, barış cephesinin gerisinin sağlamlaştırılması olanaksızdır.

Olgular, Alman ve İtalyan faşizminin Türkiye’deki bozguncu faaliyetlerine bugün özellikle büyük bir dikkat gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bu bozgunculuğa karşı mücadelede Türkiye’nin halk kitlelerinin en yüksek uyanıklığına ve kararlılığına gereksinimi vardır. Bu uyanıklık ve kararlılık

yalnızca demokrasi ortamında özgürce ve her yönden gelişebilir. Geniş demokratik özgürlüğünün sağlanması, barışın ve bağımsızlığın en sağlam güvencesidir.

Kommunistische Internationale
15 Temmuz 1939, sayı 7, s.835-838

DİPNOTLAR

* Rauf Bey kastediliyor. (Ç.N.)
* Topçu İhsan. (Ç.N.)
** Yunus Nadi, Türk Devrimi'nin Fransız İhtilali'ndeki Marat'sı gibi görülüyor.
* Bakanlar Kurulu kastediliyor. (Ç.N.)
* Tekke ve zaviyeler kastediliyor.
* Toynbee olmalı. (Ç.N.)
* Rauf Bey'in önderliğinde kurulan parti Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'dır. Burada yazar karıştırmış. (Y.N.)
* "Jarny" diye yazılmış. (Ç.N.)
* Maksim Litvinov (1876-1951): Sovyet devlet adamı. Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisi içindeki faaliyetleri yüzünden, 1899-1902 yılları arasında Sibirya'da sürgünde kaldı. Daha sonra Sibirya'dan kaçarak İsviçre'ye geçti. 1903'teki Londra Kongresi'nde Bolşeviklerin safında yer aldı. Ekim Devrimi'nden sonra ilkönce Dışişleri Komiseri Çiçerin'in yardımcısı oldu; 1930-1939 yılları arasında ise kendisi Dışişleri Bakanlığı yaptı. 1941'de SSCB'nin Washington Büyükelçiliği'ne atandı. Ölünceye kadar Halk Komiseri Yardımcılığı görevinde kaldı.
* Gabriel Péri (1902-1941): Henri Barbusse'ün çıkardığı *Clarte*'de (Aydınlık) gazeteciliğe başladı. 1924'te Fransa Komünist Partisi'nin yayın organı *L'Humanite*'ye (İnsanlık) girdi. 1929'da FKP Merkez Komitesi üyeliğine seçildi. 1932'de milletvekili oldu ve 1936'da Dışişleri Komisyonu Başkan Yardımcılığı'na getirildi. Nazi işgali sırasında Fransa Komünist Partisi'nin gizli organı olan *Cahiers*'yi (Defterler) çıkarmaya başladı. 1941'de Naziler tarafından tutuklandı ve aynı yıl kurşuna dizildi.
* R. Davos, *Rundschau* dergisinin 29 Temmuz 1937 tarihli 32. sayısında "Yeni Bir Kürt Ayaklanması" başlıklı yazısı yayımlanan Rasim Davaz ile aynı kişi olabilir. Sahte TKP'nin yayın organı *Atılım*, R.

Davos'un İsmail Bilen olduğunu yazmıştı. Rasim Davaz'ın yazısı için bkz. bu dizinin 3. kitabı olan *Kürt Sorunu,* son yazı.

* Bütün bu sayılar Haziran 1937 tarihli İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'nın gazetesinden ve 16 Kasım 1937 tarihli *Yeni Asır* gazetesinden alınmıştır. *Yeni Asır,* Alman istatistiklerine dayanmaktadır.

* Halkçılık ilkesi unutulmuş. (Y.N.)

* *1914-1918 Deniz Savaşı,* Alman Bahriye Arşivi Yayını, Berlin, 1928.

KAVRAM DİZİNİ

Afganistan, 18.
Akdeniz, 44, 46, 60, 63.
Alman-Avusturya İttifakı, 89.
Alman faşizmi, 44, 45, 53, 62, 64, 69, 70, 72, 74, 75, 85, 87, 89, 90.
Alman Havayolları (Lufthansa), 82.
Almanya, 34, 36, 53, 54, 63-65, 67, 68, 70, 72-75, 85, 87, 89, 90.
Amerika, 18, 26, 31, 81.
Anadolu Demiryolları, 27, 39.
Ankara, 41.
Ankara-Bağdat Demiryolu, 40, 63.
Ankara Hükümeti, 53, 54.
Aşar, 16.
Atılım, 62.
Avam Kamarası, 30.
Avrupa, 14, 19, 44, 58.
Babıâli, 11.
Berlin, 82.
Balkan Paktı, 70, 71.
Balkan Ülkeleri, 63, 66, 70.

Birinci Dünya Savaşı, 48.
Boğazlar, 26, 44, 45, 50, 52, 53, 60, 71.
Boğazlar Konferansı, 53.
Bolşevizm, 74.
Brüksel, 39.
Bulgaristan, 88.
Büyük Roma İmparatorluğu, 89.
Cadiz, 81.
Celal Bayar Hükümeti, 88.
Cenevre, 30, 33, 35, 39, 57.
Cumhuriyet, 70, 73-75, 82.
Cumhuriyet Anayasası, 80.
CHP, 11-13, 15, 38, 39, 42, 76, 80, 82.
Cumhuriyetçilik, 80.
Çanakkale, 15.
Çanakkale Boğazı, 44.
Çarlık Rusyası, 52.
Çekoslovakya, 88.
Çin, 29, 44, 74.
Daily Herald, 30.
Daily Telgraph, 34.
Deutsche Algemeine Zeitung, 71.
Deutsch Bank, 63.
Deutschland, 71.
Deutsche Gesselschafts-Bank, 63.
Devletçilik, 79.
Devrimcilik, 79.
Diplomatische Korrespondenz, 89.
Doğu Paktı, 70, 71.
Dünya ekonomik bunalımı, 35, 40.
Düyun-u Umumiye, 41.
Eco de Turquie, 35.
Ergani Bakır Madenleri, 63.
Ermeni, 36.
Erzurum, 12.
Filistin, 16.

Frank krizi, 14.
Fransa, 15, 19, 31, 35, 38, 44, 53, 64, 71.
Fransız Devrimi, 17.
Fransız-İngiliz Anlaşmazlığı, 14.
Fransız Tütün Tekeli, 39.
Guomindang, 42.
Haber, 71, 72, 73.
Habeşistan, 35, 64, 74.
Halife, 11, 12, 16, 20-23, 25-29, 39, 78.
Halkçılık, 80.
Halkçı Cumhuriyetçiler, 39.
Hicaz, 16.
Hindistan, 16, 22, 24- 26.
Irak, 30.
İğneli Fıçı, 76.
İkdam, 17.
İleri, 24.
İngiliz-İtalyan Sözleşmesi, 35.
İngiltere, 12, 15, 16, 18, 19, 22, 25-31, 34, 38, 44, 45, 53, 55, 86.
İran, 26, 31, 33, 42.
İspanya, 74, 82-84.
İstanbul, 16, 18, 22, 23, 25, 27, 37, 72, 81.
İstanbul Boğazı, 44.
İstanbul’un Sesi, 76.
İstanbul Sanayi ve Ticaret Odası, 64.
İstiklal Mahkemeleri, 11, 12, 20.
İtalya, 12, 31, 44, 45, 55, 71, 72, 85, 86, 88-90.
İtalyan-Habeş Savaşı, 45.
İtilaf Devletleri, 25, 26, 37.
İttihatçılar, 16, 39.
İzmir, 11, 26.
İzvestiya, 60.
Karadeniz, 45-47, 49, 58, 60.
Kemalizm, 11, 18, 36-39, 41, 42.
Kennedy Ayrıcalıkları, 17, 27.
Klering Sistemi, 66.

Kommunistche Internationale, 77, 90.
Krupp Şirketi, 87.
Küçük Antant, 35, 71.
Kürtler, 42.
Kürt İsyanı, 39, 42.
Kürt Sorunu, 62.
La Correspondance, 13.
Laiklik, 80.
Levanten, 36.
“Locarno Ruhu”, 30, 32.
Londra, 27, 36.
Lozan Barış Antlaşması, 16, 26, 27, 44, 45, 48-50, 53.
MacDonald Hükümeti, 28.
Marmara Denizi, 44.
Mekke, 23.
Mezopotamya, 16.
Mısır, 23.
Milletler Cemiyeti, 30-35, 38, 42, 44, 53, 55, 58, 60.
Montrö Konferansı, 47, 51, 52, 54, 55, 57, 59, 60, 71.
Morning Post, 31.
Moskova, 35.
Musul, 26, 30-32.
Musul Anlaşması, 33.
Musul Sorunu, 12, 17, 27, 33, 39.
Müdafa-i Hukuk, 38.
Nünberg, 62.
On İki Ada, 55, 89.
Ortadoğu, 12, 19, 26.
Osmanlı İmparatorluğu, 55, 89.
Paris, 30, 81.
Polonya, 35.
Pravda, 44.
Roma-Berlin Mihver Devlet-leri, 81, 90.
Roma Kilisesi, 20, 82.
Romanya, 35, 47.
Rum, 36.

Rum Kilisesi, 20.
Rundschau, 46, 56, 61, 80, 84.
Rus-Alman Anlaşması, 35.
Rus işçi sınıfı, 14.
Saf ırk, 73, 74.
Serbest Fırka, 38.
Sivas, 12.
Sovyetler Birliği, 26, 30, 32, 44, 49, 51, 52, 55, 57, 58, 69, 70, 79, 80, 86.
Şeriye Bakanlığı, 25.
Tanin, 16, 17.
TBMM, 11, 12, 14-16, 18-21, 25-28.
Temps, 19, 28, 65, 66, 72.
Tevhid-i Efkâr, 17.
Times, 19, 34.
Tinsel ateizm, 23.
Türk-Alman Ticaret Anlaşması, 65, 75.
Türk Devrimi, 13, 37.
Türk Dış Borç Tahvilleri, 67.
Türk İngiliz Anlaşması, 85, 87.
Türk İran Tarafsızlık Anlaşması, 35.
Türk karşıdevrimi, 15, 17.
Türkiye, 11, 14, 15, 17, 19, 20, 22, 25, 27, 29-34, 36, 38, 42, 44-50, 58, 65, 67, 72, 77-80, 84, 89.
Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, 20, 22.
Ulusçuluk, 80.
“Uni-Türk” Kuru, 67.
Vatan, 11.
Walter Silah Şirketi, 81.
Wilhelm Almanya’sı, 63.
Yemen, 16.
Yeni Asır, 64.
Yenigün, 12.
Yunanistan, 22, 88.
Zahvul, 23.
Abdülmecit, 20.
Adnan Bey, 12.

Ağa Han, 16, 21.
Ağa Han (Hintli), 27.
Ahmet Ağaoğlu, 12.
Ali Fethi, 38.
Ali Fuat Paşa (Cebesoy), 12.
Arnold Toynbee, 36.
Asguith, 12.
Baldwin, 29.
Brell, 74.
Celal (Bayar), 66, 88, 90.
Chamberlain, 30, 32.
Cevat Rıfat, 75.
Çiçerin, 30.
Dawes, 41.
Ekrem König, 82, 83.
Enver Paşa, 70, 89.
Falkenhayn, 89.
Ferit (İngiltere-Büyükelçisi), 38-40.
Franko, 74, 81-83.
Funk, 86.
Gabriel Peri, 52.
G. Asthakov, 11.
General Valle, 55.
Göbbels, 73-75.
Göring, 74.
Hamdullah Suphi, 12.
Henri Barbusse, 52.
Hintli Ali Kardeşler, 21.
Hitler, 53, 55, 68, 73, 74, 83, 88.
İ. Erdem, 78.
İhsan Bey (Topçu), 12.
İrandost, 30, 33.
İsmet İnönü, 12, 22, 26, 38, 40, 66, 79, 80, 88.
Kaya, Şükrü (İçişleri Bakanı), 82, 88.
Kâzım Karabekir, 12.
Kral I. Faruk, 16.
Kral Hüseyin, 28.

Kral Hüseyin (Yemen), 16.
Leslie Urguardt, 17, 27.
Lord Curzon, 18.
Lord Stanhope, 54.
Lütfi Fikri, 17, 27.
M. Atkın, 81.
MacDonald, 29.
Mironda, 81.
M.M. Litvinov, 32, 47, 50, 51, 54, 57.
M.N. Roy, 19.
Mussolini, 81.
Mustafa Kemal, 11, 25, 26, 36, 38, 57, 78, 79, 89.
Ömer Ali, 21.
Paul-Boncour, 47.
P.K., 36.
Potemkin, 85.
R.A., 14.
Rauf Bey (Orbay), 11-13, 15, 27, 39.
Rayan, 12.
R. Davos, 62.
Reast, 41.
Recep Bey, 12.
Refet Paşa, 13, 15.
Renan, 17, 27.
Ruhi, 82.
Schacht, 68.
S. Gastov, 38.
Şakir Kesebir, 86.
Taine, 17, 27.
Tevfik Rüştü, 30.
Von der Golz, 89.
Von Papen, 88.
Von Sanders, 89.
Wilhelm II, 88.
Wilhelm, 63.
Woitinski, 29.
Yunus Nadi, 12, 82.

Ziya Gökalp, 13.